

Morvay László

grafikus- és tűzzománcművész
Grafiker und Emailkünstler

Morvay László

grafikus- és tűzzománcművész
Grafiker und Emailkünstler

*A kötet kiadója, írója és szerkesztője köszönetet mond
Németh Márta gobelinművészeknek, a Morvay László hagyaték gondozójának,
az album létrehozásához nyújtott hozzájárulásáért és sokirányú segítségéért.*

---

*Der Verleger, Herausgeber und Verfasser bedanken sich bei der Gobelinkünstlerin
Márta Németh, der Betreuerin des Nachlasses von László Morvay, für ihre Beiträge
und vielfältige Hilfe bei der Erstellung des Albums.*

Morvay László

grafikus- és tűzzománcművész

Grafiker und Emailkünstler

Esztergom, 1947. szeptember 4. – Budapest, 2004. március 7.

Esztergom, 4. September, 1947 – Budapest, 7. März, 2004

A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA ÉS A KÖTETET SZERKESZTETTE
BÁRDOS ISTVÁN

EINFÜHRENDE STUDIE UND HERAUSGEGEBEN VON
ISTVÁN BÁRDOS

MURAVIDÉK BARÁTI KÖR KULTURÁLIS EGYESÜLET
Pilisvörösvár, 2017

Támogatók:

Esztergom Város Önkormányzata

Esztergomi Művészek Céhe

Nemzeti Kulturális Alap

Magyar Képzőművészeti és Iparművészeti Társaságok Szövetsége

Magyar–német fordítás / Übersetzung aus dem Ungarischen:

RUDA Gábor

Dr. MOHOS Éva (Kakdusors című vers, 21. old. és mottó, 26. old. /

Gedicht „Kakadus Schicksal“, S. 21, Motto, S. 26)

Német nyelvi lektor / Lektor:

Susanne HOFÄSS-KUSCHE

Fényképfelvételek a műtárgyakról (képek sorszáma) / Fotos über die Kunstwerke (Lfd. Nr. der Bilder):

ATEK (BENEDEK Attila) (166–167), MOHOS Éva (39), MORVAY László,

NÉMETH Csongor (125–149. kép), NÉMETH Márta, RUDA Gábor (d. 6–9, 15, 19–25, 28, 31, 36–38, 43–46, 49–124, 150–156, 160–163, 165), VARGHA János

Szerkesztette / Herausgeber: BÁRDOS István

Borítóterv / Umschlagentwurf : NÉMETH Csongor (Morvay László Szent László király –

Lovagvilág és Lassan a testtel I. című zománcképei felhasználásával /

unter Verwendung der Emailbilder „König Ladislaus I. der Heilige – Ritterwelt“

und „Nicht so schnell I.“ László Morvays)

Nyomdai előkészítés / Druckvorbereitung: Angráf Bt.

Nyomda / Druckerei: Miklósi Product Kft., Budapest

Kiadó / Verlag: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE)

2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.

muravidek@freemail.hu

www.muravidek.eu

ISBN 978-615-5750-03-8 (nyomtatott)

ISBN 978-615-5750-04-5 (CD)

ISBN 978-615-5750-05-2 (online)

© Morvay László jogutódjai, 2017

© Dr. Bárdos István, 2017

© Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2017

Tartalomjegyzék / Inhaltsverzeichnis

Prológus	7	Prolog	17
A gyökerek	7	Die Wurzeln	17
Morvay László gyermekkor és tanulóiévei	7	Kindheit und Schuljahre von László Morvay...	18
Tanár és egyetemi oktató	8	Lehrer und Hochschullehrer	18
<i>A Gaál Imre Ifjúsági és Gyermek</i>		<i>Gründer und Geschäftsführer</i>	
<i>Képzőművészeti Stúdió megalapítója</i>		<i>des Gaál Imre Kunststudios</i>	
<i>és működtetője .....</i>	8	<i>für Kinder und Jugendliche .....</i>	18
<i>A Stúdió nyári alkotótáborai .....</i>	9	<i>Die kreative Sommerlager des Studios .....</i>	19
A grafikusművész	9	Der Grafiker	19
A zománcművész	10	Der Emailkünstler	20
Istenhit és magyar sors		Der Glaube an Gott und das ungarische	
Morvay művészetében.....	10	Schicksal in der Kunst von Morvay	20
Grafikai és zománccorozatai		Seine graphischen und Email-Serien	
a Királpár-násztól, a Kakaduktól		von der „Hochzeit des königlichen Paares“	
a Totemek és idolon át		und der „Kakadus“ über die „Totems	
a Hal-táig.....	10	und Idole“ bis zur „Fisch-Landschaft“	21
Keresztutak, kálváriák és oltárok	11	Kreuzwege, Kalvarien und Altäre	22
Nagyvárad Vártemplom	11	Burgkirche in Großwardein	22
Kettős keresztút Harkányban.....	11	Doppelter Kreuzweg in Harkan	22
Tóti új templomának szárnyas oltára		Flügelaltar und Stationen	
és stációi	12	für die neue Kirche in Tóti.....	22
<i>A Hévízi Szentlélek-templom</i>		Kreuzweg der Kirche	
keresztútja.....	12	des Heiligen Geistes in Hévíz.....	23
Szenttamás (Délvidék) keresztútja,		Kreuzweg in Thomasberg	
kálváriája és oltára	12	(Südliche Batschka)	23
Köztéri alkotásai, emlékművei	13	Werke an öffentlichen Orten, Denkmäler	24
<i>A magyarok hét nyila .....</i>	13	<i>Sieben Pfeile der Ungarn .....</i>	24
<i>Hévíz város millenniumi emlékműve .....</i>	13	<i>Jahrtausend-Denkmal der Stadt Hévíz.....</i>	24
<i>Szent Anna és Szent István zománcképei</i>		<i>Die Emailbilder der heiligen Anna und des</i>	
<i>Esztergomban.....</i>	14	<i>Stephan I., des Heiligen, in Esztergom ..</i>	25
Kortársak emlékezése		Erinnerung der Zeitgenossen	
Morvay Lászlóra	14	an László Morvay	25
<i>Feledy Balázs: Indulat, emóció, gondolat</i>		<i>Balázs Feledy: Regung, Emotion, Gedanke</i>	
<i>(részletek) .....</i>	14	<i>(Abschnitte) .....</i>	25
<i>Czirok Ferenc: Tűztermő lendület</i>		<i>Ferenc Czirok: Feuerertrag-Schwung</i>	
Morvay László emlékére	15	an Gedenken von László Morvay	26
<i>Gittai István: Tíz év után.....</i>	16	<i>István Gittai: Nach zehn Jahren .....</i>	27
<i>Nagyfalusi Tibor: In Memoriam.</i>		<i>Tibor Nagyfalusi: In Memoriam.</i>	
<i>1947 Morvay László 2004</i>		<i>1947 László Morvay 2004</i>	
<i>(részletek) .....</i>	16	<i>(Abschnitte).....</i>	28
Jegyzetek.....	29	Noten	29
Függelék	30	Anlage	30

<i>Kiállításai</i>	30	<i>Seine Ausstellungen</i>	30
Bibliográfia	31	Bibliographie	31
<i>Verseskötet</i>	31	<i>Gedichtband</i>	31
<i>Méltatások, interjúk, kritikák</i>	31	<i>Bewertungen, Interviews, Rezensionen</i>	31
<i>Album, katalógus</i>	32	<i>Alben, Kataloge</i>	32
<i>TV, Video</i>	32	<i>TV, Video</i>	32
Morvay László családjához és munkásságához		Relikte im Zusammenhang mit der Familie	
kapcsolódó relikviák	33	und der Tätigkeit von László Morvay	33
Rajzok, tus	34	Zeichnungen, Tusche	34
Rézkarcok, tükrösök,		Radierungen, Bilder mit Spiegel,	
papírmetszetek.....	35	Papierstiche	35
Zománcok.....	37	Emaile	37
Vártemplom, keresztút, tűzzománc,		Burgkirche, Kreuzweg, Email,	
Nagyvárad, 1992	44	Großwardein, 1992	44
Jézus Szíve templom külső fala és kertje,		Außenwand und Garten	
kettős keresztút, tűzzománc,		der Herz-Jesu-Kirche, doppelter	
Harkány, 1993.....	47	Kreuzweg, Email, Harkan, 1993	47
Lisieux-i Szent Teréz-templom		Kreuzweg und Altar für Thérèse von	
keresztútja és oltára, tűzzománc,		Lisieux-Kirche, Email, Tóti	
Tóti (Partium), 1994.....	52	(Partium), 1994.....	52
Szentlélek-templom, keresztút,		Kirche des Heiligen Geistes,	
Hévíz, 1996–1999	55	Kreuzweg, Hévíz, 1996 – 1999	55
Keresztút, kálvária, Ecce Homo oltár,		Kreuzweg, Kalvarienberg, Ecce Homo Altar,	
Kálvária-kápolna Szenttamás,		Kalvarienbergkapelle, Thomasberg	
1998–2001	57	(Südliche Batschka), 1998 – 2001	57
Sorozatok, 2000–2003.....	61	Reihen, 2000 – 2003.....	61
Nagyvárad, <i>Evangélikus Óvoda</i> , 2000.....	61	Großwardein, <i>Evangelischer Kindergarten</i> ...	61
<i>Totemek és idolk</i>	62	<i>Totems und Idole</i>	62
<i>Hal-táj</i>	63	<i>Fisch-Landschaft</i>	63
<i>Köztéri alkotások</i>	64	<i>Werke an öffentlichen Orten</i>	64

Prológus

Most 2017-et írunk. Ebben az évben ünnepelte volna, miként életében tette, széles baráti körben 70. születésnapját. Másként hozta a sors. Szülővárosa és tisztelői albummal, kiállítással emlékeznek e jeles évfordulón a képzőművészre, a pedagógusra, az íróra, a költőre, aki saját szavai szerint „mindig esztergomi”. Egy alkalommal így nyilatkozott erről: „Itt voltam gyerek, és minden élményem ebből adódik. Kitörölhetetlen emlékeimben. A szüleim itt vannak eltemetve, és a barátaim, első szerelmeim, a városkép látványa és a város illata is ideköt.”¹ Másik fontos mondata szerint: „Addig nem akarok meghalni, amíg Esztergomban nincs köztéri művem”.

A gyökerek

Az alsódraskóci **Morvay család** ősi fészke Trencsén vármegye. Morvay János és fiai 1655. május 7-én Pozsonyban III. Ferdinándtól nyerték nemességüket.² Anyai nagyanyja annak az ippi, érkeserűi, rogozi és bélmezei **Fráter** családnak a tagja, amely az Árpád-kori száznyolc nemzetség egyikéből, a Dobra-hadból vezeti le családfáját. Fráter Pált és utódait Báthori István erdélyi fejedelem és lengyel király 1582. november 14-én, Varsóban kelt oklevelében, erősítette meg régi nemességében, és jogosította fel az ippi nemesi előnév használatára. Pál fia, Fráter István, Bethlen Gábertől kapott jogot az ippi előnév mellett a Bihar megyei érkeserűi, majd a bélmezei nemesi előnév használatára is.³ László anyai nagyapja, dr. Morvay Zsigmond (Margitta, 1884 – Budapest, 1945) Nagyváradon érettségizett, és ott végzett jogot. 1912-ben jegyezte el, majd vette nőül Fráter Barnabás és Jármay Berta leányát, Fráter Margitot (1890–1946).⁴ 1913–1918 között országgyűlési képviselő,⁵ közben 1914–1916 között két évig katona.⁶ 1916-ban tagja annak a Tisza István, megbízott nádor által vezetett küldöttségnek, amely részt vett IV. Károly koronázási díszbédjén.⁷ Az 1920-as évek elején családjával Nagyváradról Budapestre költözött. 1927–1931 között ismét országgyűlési képviselő,⁸ majd magyar királyi közjegyző. Frigyükből négy gyermek született. Egyikük Morvay Márta (Nagyvárad, 1916 – Esztergom, 1989), aki 1936-ban Gyulán egy gazdabálon ismerkedett meg az egykori Moson vármegyei Védenyben született későbbi férjével, Pöschl Antallal. Dr. Morvay Zsigmond számára elfogadhatatlan volt, hogy unokáit Pöschl néven anyakönyvezzék, ezért adoptálta a vőlegényt, aki ezt követően 1938-ban már Morvay Antal (Vedény, 1906 – Esztergom, 1988) néven köthetett házasságot Morvay Mártával. Házasságukból négy gyermek született: Márta (Újpest, 1939), Miklós (Újpest, 1940), István (Esztergom, 1945, öthetes korában meghalt), László (Esztergom, 1947 – Budapest, 2004) és Mária (Esztergom, 1950). Morvay Antal családjával az 1940-es évek elején költözött Esztergomba. Itt 1945-ig Esztergom járás magyar királyi gazdasági felügyelője, 1945–1947 között a Komárom-Esztergom Vármegyei Földbirtokrendező Tanács tagja, egyben magyar állami gazdasági felügyelő és hivatalvezető. B-listázását követően fizikai munkás, majd éjjeliőr. Az 1950-es évek elején különböző állami gazdaságoknál főagronómus. 1956 után nyugdíjazásáig a földhivatalban földmérőként dolgozott.

Morvay László gyermekkora és tanulóévei

A Morvay család baráti köréhez tartozott Prokoppné Stengl Marianna, a Keresztény Múzeum művészettörténésze, a rajzot is tanító művész házaspár, Kocsis Lajos és Kocsisné Gerencsér Anna, Zolnay László, Mucsi András és felsége, M. Várhelyi Vanda, valamint Dévényi Iván, a jeles műgyűjtő. László ebben a szellemi környezetben cseperedett fel. A baráti beszélgetések és bridzselés közben szülei körül tébláboló Lászlót jeles magyar festők művei vették körül. A Petőfi Sándor Általános Iskolában Kocsis Lajos növendékeként eredményesen szerepelt különböző országos rajzversenyeken.

1962-ben a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban kezdte meg gimnáziumi tanulmányait. Itt művészettörténetet, angol nyelvet tanult, beatzenekarban dobolt, énekelt és elkötelezte magát a

képzőművészettel. Végül is 1966-ban Esztergomban, a Dobó Katalin Gimnáziumban érettségizett. 1970-ben sikerrel felvételizett az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola (ma Eszterházy Egyetem) földrajz–rajz szakára, amelyet 1974-ben fejezett be. Mesterei: Blaskó János festőművész és Katona Zoltán voltak. Néhány évvel később, 1983–1986 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán művészeti rajz és ábrázoló geometria, valamint művészettörténet szakos középiskolai tanári diplomát is szerzett. Mesterei ekkor Patay László festőművész, valamint Bráda Tibor és Balogh Jenő festő- és grafikusművészek voltak.

Tanár és egyetemi oktató

1974–1979 között Pesterzsébeten a József Attila Általános Iskola rajztanára. Fekete György meghívására 1979–1982 között három tanévben a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában, közkeletű nevén a „Kisképzőben” tanított.⁹ Itt olyan jeles grafikusművészekkel dolgozott együtt, mint például Rékasi Csaba, Csohány Kálmán és Pásztor Gábor.

Pályájának következő állomása Pécs, ahol 1982–1995 között a Janus Pannonius Egyetem Szépművészeti Tanszékének adjunktusaként grafikát oktatott.¹⁰ Közben néhány szemeszter erejéig speciális kollégiumot tartott az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán. Felkérésre részt vett a magyarországi művészeti iskolák kerettantervének a kidolgozásában. E munkája során fontos feladatának tartotta, hogy a pécsi egyetem Magyarországon elsőként vezesse be a tűzzománctechnika oktatását.

A Gaál Imre Ifjúsági és Gyermek Képzőművészeti Stúdió megalapítója és működtetője

Pesterzsébeten az általános iskola tanáraként parányi szükséglakást kapott, amely egyben az általa 1974. szeptember 4-én alapított Gaál Imre Ifjúsági és Gyermek Képzőművészeti Stúdió székhelyéül, műhelyéül is szolgált.

Pedagógusként fontos feladatának tekintette a hátrányos helyzetű gyermekek prevenciós és terápiás célokat is szolgáló művészeti nevelését. Ennek során inkább jó ízléssel bíró iparosokat, mint képző- vagy iparművészeket kívánt belőlük faragni. Arra törekedett, hogy a Stúdió tagjai magas színvonalú általános műveltségre, megalapozott művészettörténeti tudásra tegyenek szert. Nevelőmunkája során a nyilvánosság fontos motivációs hatására épített. Ezért arra törekedett, hogy a stúdiótagok művei rendszeresen jelen legyenek a sajtóban. E törekvése során többek között olyan jeles írók, költők támogatását élvezte, mint Nagy László, Alföldy Jenő, Simonffy András, Ágh István, Páskándi Géza, Hervay Gizella és Juhász Ferenc. Fontosnak tartotta, hogy saját művei legtehetségesebb tanítványai alkotásaival együtt jelenjenek meg az Élet és Irodalomban, a Népszavában és az Új Írásban, valamint a kiállítótermek paravánjain.

Budapesten élve sem szakította meg kapcsolatait Esztergommal. A Stúdió tagjai 1976-ban – Ágh István szavaival megnyitott –, vele közös kiállítással vettek részt a Városi Könyvtárnak az Ünnepi Könyvhéten rendezett programjában.¹¹ Megtörtént ez 1978-ban külföldön is, amikor a „Morvay Grafik Group” sikerrel mutatkozott be a belgiumi Liege-ben. Ennek folytatásaként 1979-ben elnyerték a Szófia Nemzetközi Gyermektalálkozó Arany Diplomáját, 1980-ban az Indiai Gyermekrajz Pályázaton, 1989-ben Münchenben szerepeltek rajzaik.

A Stúdió munkájáról megjelent számtalan írás közül a legfontosabb P. Szűcs Juliannának a Népszabadságban napvilágot látott elemző cikke volt.¹² Ennek záró mondatai szerint: „Morvay remek módszerének lényege tehát a »magasművészeti« konvenciók demokratizálásában rejlik. Csökkenteni igyekezett valamit abból a távolságból, amely gyereket és felnőttet, profit és amatőrt, tradicionális művészt és modern művészt évszázadok óta elválasztott. Ha ezért tévékamerát nem kapnak is, a figyelem reflektora jár nekik.”¹³

A kitartó munkával elért sajtónyilvánosság és nemzetközi hírnév eredményeként a Gaál Imre Ifjúsági és Gyermek Képzőművészeti Stúdió 1989-ben megkapta a Török Flóris utcai Úttörőházat, ahol már

optimális körülmények között folytathatta munkáját.¹⁴ 1991-ben az újonnan megalakult önkormányzat a volt Úttörőház bérleti jogát jelképes összegért a Stúdióknak ítélte. Ma is ebben az épületben működik a jogutód Morvay László Rajzszakkör és a Morvay László Ifjúsági és Gyermekek Képzőművészeti Stúdió Alapítvány.

A Stúdió nyári alkotótáborai

1975-től nyaranta különböző helyeken – Bajnán, Zebegényben, Pannonhalmán, Egerben, Visegrádon, Belsőbárándon, Abádszalókon és másutt – táboroztak. Közülük kiemelkedő jelentősége volt az 1983–1989 között Belsőbárándon egész évben folyamatosan működő alkotótelepnek.

Morvay László művészetpedagógiai reformjai felkeltették az európai, amerikai és japán művészetoktatók érdeklődését. 1981-ben Belgiumban, 1985-ben a velencei Palladium dell'Arte művészeti szabadiskolában, 1987-ben Pennsylvania államban (USA) a Pennsylvania State University-n, 1988-ban Japánban, a tokiói Vaseda Egyetem Kodály Intézetében tartott előadást. A következő évben Münchenben ismertette pedagógiai módszereit. A Stúdiót népszerűsítő előadássorozata 2002-ben az ausztriai Mittersilben zárult.

A grafikusművész

Főiskolai tanulmányaira való felkészülésének lezárásaként 1970-ben az esztergomi Szemüvegkeret Gyárban megrendezte első önálló kiállítását. Négy esztendő múltán, 1974-ben immár rajztanárként jelentkezett önálló kiállítással az esztergomi Petőfi Sándor Művelődési Központban. 1975-ben Andrászkó Istvánnal, Végvári I. Jánossal, Kollár Györggyel és más esztergomi képzőművészekkel együtt részt vett a Balassa Bálint Múzeumban rendezett III. Esztergomi Tárlaton. A megyei napilap jegyzetírója szerint az itt bemutatott műveivel „felkészültségéről, művészi érzékenységről tesz tanúságot [...] kellemes meglepetéssel fedezhetjük fel ironikus fogalmazási készségét.”¹⁵

1976-ban debütált önálló kiállítással Budapesten, a Ferencvárosi Pincetárlat kiállítótermében. Bemutatkozása nem maradt visszhang nélkül. Ágh István Morvay művészetének lényegét kutatva arra a következtetésre jutott, hogy abból „hiányzik az Isten.”¹⁶ 1977-ben ismét Esztergomban, a Petőfi Sándor Művelődési Központban mutatkozott be újabb alkotásaival. Recenzense szerint grafikai „a bennünket körülvevő világgal: emberekkel, jellemeikkel, sorsokkal – mi több – az élettel és a halállal vitáznak. Eszközei a vonalak és formák, ezekkel kitűnően, magabiztosan bánt, fölényes birtokosa mestersége minden fogásának. Szakmai virtuozitása sajátos jelképrendszerben –jelképrendszerekben! – tárul elénk. Saját világa van – még pontosabban az ő világa – a mi világunk. Mindenkié.”¹⁷ 1978-ban 24 grafikai lappal jelentkezett a Ferencvárosi Pincetárlat bemutatótermében. A sajtóban megjelent tudósítás szerint a kiállított művek nagy erénye a szatirikus hangvétel, a groteszk megjelenítés. Idézik továbbá Bálványos Hubának a kiállítás katalógusában megfogalmazott értékelését. Eszerint: „Fiatal, de reális érzéssel megáldott ember módján azt már kimondja: mit ne! Ugyanakkor éppen fiatalsága magyarázhatja, hogy tisztult ítéletek megfogalmazási kísérleteiben nem eléggé higgadt (...) spontán felcsapó haragjának megfogalmazásaiban még gyakran nem elég bátor.”¹⁸

Az 1975–1980 közötti években a budapesti bemutatkozások mellett résztvevője a Miskolci és a Krakkói Grafikai Biennáléknak. Ezenfelül Olaszországban, Csehszlovákiában, Belgiumban és Svájcban is jelentkezett önálló kiállítással.

1981-ben Esztergomban, a Petőfi Sándor Művelődési Központ kisgalériájában többekkel együtt szerepelt a lírát és a képzőművészetet összekapcsoló „Képi gondolatok Vадerna József verseihez” címmel rendezett kiállításon.

Abban az időben rézkarcai, tükörkollázsai az avantgárd jegyében készültek. Az 1980-as évtized a nagy világutazások és a hozzájuk kapcsolódó kiállítások, előadások évtizede volt. 1983-ban részt vett az algériai Souk Ahras-ban rendezett kiállításon, ahonnan Szahara nagydíjjal tért haza. 1987-ben Pennsylvania államban (USA), 1988-ban Japánban, 1989-ben Nyugat-Németországban, 1990-ben Ausztriában volt kiállítása.

A zománcművész

Visszaemlékezése szerint kisképzőbeli tanárkodása idején tanítványai keltették fel érdeklődését a zománcművészetben rejlő lehetőségek iránt. Ennek technikai alapjait Morelli Edit és Kátay Mihály műtermében sajátította el. Eleinte nem érzett rá a műfajban rejlő lehetőségekre. Akkor változott meg a helyzet, amikor kísérletezni kezdett a klasszikusok rézkarcainak fekete-fehér, zománcban történő újraalkotásával. E kísérletek sikere vezetett el saját zománcgrafikáihoz. Ezek eleinte csak fekete-fehér, vörös-fehér, illetve kék-fehér színek kombinációiban készültek.

Istenhit és magyar sors Morvay művészetében

Az 1980-as évek végére, a kilencvenes évek elejére a bonyhádi, a budafoki és a salgótarjáni zománcgyárak kínálta új lehetőségekkel élve létrehozta első színes, nagyméretű alkotásait. Ekkor alkotta meg a 2 × 1 méteres táblára készült „A halott király”-t, amelyet több alkalommal „Lear”-ként, „Lear királyként” emlegetett. 1989-ben, édesanyja halálának évében született meg a „Márta Mama”, más néven „M” (Mária, Mama, Márta) oltár.

Az esztergomi íróbarát, Onagy Zoltán 1996-ban életútinterjút készített Morvay Lászlóval, aki ebben kifejtette, hogy a rendszerváltás két okból is sorsfordító volt életében. Egyrészt óriási lendületet, bizakodást adott számára és visszaadta hitét Istenben, és megerősítette őt magyar identitásában. Másrészt, Németh Mártával kötött házassága révén, rendeződött családi élete. Mint mondta: „mindent megkaptam egy fantasztikus nőtől, amire csak szüksége lehet a magamfajtnak. Szerető, anya, barát, kritikus, dicsőítő, szapuló. Közhely, de boldog vagyok, ha otthon lehetek vele, velük. Isten szeret engem. Futni már csak akkor fogok, ha kergetnek.”¹⁹

Sorjáztak önálló és a részvételével megvalósuló csoportos kiállításai. Ezek közül most csak az esztergomiakat említve, 1991-ben a Balassa Bálint Múzeumban, 1997-ben a Petőfi Sándor Általános Iskola Híd Galériájában, és még ez évben, 50. születésnapján, zománcaival és „és oly ritkán” című, általa illusztrált verseskötetének bemutatójával jelentkezett a Várban, illetve a Bazilika kupolájában.

1991–1994 között tagja volt az Esztergomi Művészek Céhének. 1991-ben részt vett annak a Szabadidőközpontban, 1992-ben, a Vármúzeum Rondella Galériájában, 1993-ban a Duna Múzeumban és a város finnországi testvérvárosában, Espooban, 1994-ben pedig a bal parti Révkomáromban rendezett kiállításain. Céhtagként 1994-ben az Esztergomi Művészek Céhe Galériájában volt önálló kiállítása.

Grafikai és zománccorozatai a Királpár-násztól, a Kakaduktól a Totemek és idoloikon át a Hal-tájig

Szívesen illusztrálta Csörsz István, Gyurkovics Tibor, Mózsi Ferenc és mások köteteit, gyakran jelentkezett a Rakéta regényújságban folytatásos képregényekkel. Ezek tapasztalatait felhasználva alkotta két-, majd háromszínű grafikáit, amelyeket „Királpár-nász” címmel kötött csokorba. Fülöp fia születésére Kecskeméten készítette színes, játékos zománccorozatát, a Kakadukat, amellyel 1994-ben elnyerte a Zománcművészeti Alkotótábor nagydíjainak egyikét. E sorozatról így írt a pályatárs, Czirok Ferenc, Kakadusors című versében: „Tűzben égett álom / Vágyak tervek létek / Színes mintás kakaduk / Sorakozója pipiskedő / Magvát kéjjel szélbe szóró / Fájdalommal véresen / Vetélő kakadu öntelt / Hiú és szájalva kaffogó / Kakadu képpé égett / Alakok dugós puskával / Tisztelegnek lassan / Fáradhatatlan menetelnek / Véráztatta emlékföldünk / Utódvirágos mezején / Gazdátlanul a végtelen / Zománckék ég alatt (Zell am See, 2004. március)”²⁰

A sorozat öt darabját, amelyek 1988-tól a budapesti XXIII. kerületi „Szitás” Óvoda külső falán láthatók, Lázár Ervin ez alkalomra írt „Csacsarkamese” című meséjének felolvasásával avatta fel.

A Kakadufigurák játékosága egyre inkább szétfeszítette a hagyományosan négyzet vagy téglalap alakú táblák adta zárt világot. Ezt a feszültséget úgy oldotta fel, hogy a figurák lemezeit a téma által megkövetelt dinamikus formavilág szerint alakította ki, és erre építette rá a zománcot. A fogságukból ily módon kiszabadított Kakaduk ezt követően életvidám figurákként foglalhatták el helyüket nézőik csapongó fantáziájának világában.

Más műveiben a gyermeki képzeletet a magyar hősök, mesefigurák segítségével készítette szárnyalásra. E művei közé tartozik a kislánya születéséhez kapcsolódó Mesevonat sorozat, amely 2000-ben került a nagyváradi Evangélikus Óvoda külső falára. Ennek mozdonyát sárkányok fűtik, masinistája pedig maga Belzebub. A kocsikban olyan mesehősök ülnek, mint az igazmondó juhász, Lúdas Matyi vagy Mátyás király. Másfajta, de ugyancsak a játékos szellemi kalandokra csábítja felnőtt korú nézőit a 2002–2003-ban készült „Totemek és idolkok” sorozata, amelynek egyes darabjai kicsit dél-amerikai indián totemekre, kicsit magyar kopjafákra emlékeztetnek. Ezek szellemi rokonsága érhető tetten az életművében jelentős helyet elfoglaló házi oltárokból, amelyek hidat képeznek az otthonában tartózkodó ember és az Isten között.

Profán ikonjai, a Hétfoszorkavan, a Huncut táj és a huszonhét darabból álló Hal-táj sorozat minden darabja a képzőművészetben és a lírában egyként testet öltő játékoságáról tanúskodik. A Pannon-táj iránti tiszteletének szép példája a Hal-táj sorozat, amelynek egyes darabjain feltűnnek a balatoni tájat idéző szelíd dombok, erdők, rétek, balatoni motívumok.

Keresztutak, kálváriák és oltárok

Nagyváradi Vártemplom

A Vártemplom 1991–1992. évi felújítása kapcsán Morvay felajánlotta Tempfli József megyéspüspöknek, hogy szárnyas oltárt és 14 stációképet adományoz a templom számára. A megyéspüspök által elfogadott adomány része volt az 1989-ben készült Márta Mama szárnyas oltárkép, amely az általa kifejlesztett zománcgrafika műfajban, kék és fehér színekből építkezett. Az oltár bal oldali szárnyának a közepén feltűnik a nagyváradi püspökként, majd esztergomi érsekként tisztelt Vitéz János palotája. A bal és a jobb oldali szárnyak felső traktusában is épületek, templomok idézik Esztergom és Nagyvárad kapcsolatát. A hétrészes Márta Mama oltárral együtt összességében mintegy húsz négyzetméter területű a képi program. Az élénk, tiszta színekből összeállított, esetenként öt-, illetve hétszereplős kompozíciók segítik nézőiknek a szenvedéstörténet egyes állomásaihoz kapcsolódó titkok megfejtését. A műveket a felújított templommal együtt az 1992 májusában rendezett Festum Varadinum program kiemelkedő eseményeként áldotta meg Tempfli József megyéspüspök. A Vártemplom legújabb, 2016-ban elkezdődött felújítása kapcsán eltávolították a falakról az oltár és a keresztút zománcait. Most raktárban várják, hogy egy később nyíló egyházi múzeumban ismét láthatók legyenek.

Kettős keresztút Harkányban

A harkányi Jézus Szíve templom külső falán lévő hagyományos keresztúttal – amely ezúttal 15 állomást foglal magába – szemben, sziklatömbökön kaptak helyet a magyar történelem stációinak képei. Az 1993. augusztus 20-án Mayer Mihály pécsi megyéspüspök által felszentelt szenvedéstörténetek közül a hagyományos a zománcgrafika, a magyarság történelmi keresztútja pedig zománcfestmény műfajában készült. A sziklákon a következő személyek idézik a történelmi korszakokat: 1. Szent István király – Honalapítás, 2. Szent László király – Lovagvilág, 3. Anonymus – Tatárdúlás, 4. Mátyás király – Humanizmus, 5. Fráter György – Vallásháborúk, 6. II. Lajos – Törökvész, 7. Egri nők – Elárvult ország, 8. II. Rákóczi Ferenc – Kurucvilág, 9. Petőfi Sándor – Szabadságharc, 10. Ady Endre – Világégés, 11. Trianon – Megfeszített ország, 12. Teleki Pál – II. Világháború, 13. Mindszenty kardinális

– Rabigában, 14. Nagy Imre – Pirkadó hajnal. A tizenötödik kép nem készült el, mivel „1993-ban a művész nem érezte, nem látta a magyar feltámadást. Így az utolsó kő üres maradt.”²¹

A kettős keresztút könyv formájában is megjelent. Ebben az egyes állomásokhoz tizennégy kortárs magyar költő – Ágh István, Balla Zsófia, Csiki László, Faludy György, Gittai István, Gyurkovics Tibor, Határ Győző, Kárpáti Kamil, Mezey Katalin, Mócsi Ferenc, Nagy Gáspár, Orbán Ottó, Páskándi Géza, Zalán Tibor, az el nem készült 15. képhez pedig Juhász Ferenc prózaverse társult.²²

Tóti új templomának szárnyas oltára és stációi

A harmadik keresztút, a szárnyas oltárral együtt, 1994-ben a partiumi Tóti község újonnan épült és Lisieux-i Szent Teréz titulusú temploma számára készült. Az oltárképen legfölről a Szentháromságot szimbolizáló háromszögből Isten szeme őrzi, figyeli a jókat és rosszakat. Becsukott állapotban a bal oldali szárny felső traktusában Erdély szimbólumai közül a Nap, jobb oldalon a Hold látható. Középen a lélek tisztaságát jelképező angyalok és a hitet jelképező kereszt, alul a szeretet virágai emlékeztetnek a Szentre. Kinyitva a bal és a jobb szárnyon Karmelita nővérek, kezükben rózsákkal, Szent Teréz attribútumával. Középen áll maga az egyházdoktor, Lisieux-i Szent Teréz, kezében tudós voltára utaló könyvvel. Körötte kísértő démonok, az idő múlását jelképező homokóra és más rá jellemző részletek kaptak helyet.

A keresztút 14 stációjának képei a korábban készült keresztutaktól eltérően nem a zománcgrafikai, hanem az avantgárd korszakát idéző expresszionista stílusban készültek. Az oltárképet eredeti helyéről az oltárral szemben, a karzat falára helyezték. A stációképeket pedig Tóti templomából a közeli micskei plébánia épületébe vitték át.

A hévízi Szentlélek-templom keresztútja

Az újonnan épült hévízi, Szentlélek titulusú római katolikus templom számára készült 1996–1999 között. Figyelemre méltó a templom építészeti megoldása, amely felülnézetből kitért szárnyú galambot, a szentlélek jelképét formázza. A templom hét tornya a Szentlélek hét ajándékát – Bölcsesség lelke, Értelem lelke, Tudás lelke, Jámorság lelke, Erősség lelke, Jótanács lelke, Istenfélelem lelke – szimbolizálja. A keresztút állomásainak képei ez esetben nem a zománcgrafika, hanem a zománcfestmény műfajához állnak közel.

Szenttamás (Délvidék) keresztútja, kálváriája és oltára

A délvidéki település keresztútja, kálváriája és a kálvária kápolnája már állt 1870-ben. Az utolsó szertartást 1944-ben tartották benne. Ezt követően 1998-ban kezdődő felújításáig, több mint öt évtizeden át mostoha sorsot élt meg. Tönkrementek a keresztút fülkékepei, a kálvária corpusai és a Kálvária-kápolna képei. Azt, hogy miként nézhetek ki, mit és hogyan jelenítettek meg, Gion Nándor Virágos katoná című kisregényéből tudhatjuk meg. Leírása szerint a fehér Kálvária-kápolnában évente egyszer, a húsvéti ünnepkör idején fordultak meg a hívek. A kálvária megfeketedett bronz Krisztusa és a régi stáció képei közül a Virágos Katonáét idézi fel legpontosabban. Eszerint „A Virágos Katona szöges korbáccsal veri a Megváltót a kőoszlopokba épített képeken. Homokszürke ruha van rajta és mellén egy hatalmas, sárga színű virág. (...) A Virágos Katonának az arca más, mint a többieké, de hiányzik róla valami. Tudniillik a Virágos Katona nem szenved. Mindenki más szenved (...) Az egyetlen boldog ember a Virágos Katona. (...) Sisakja félrecsúszott a fején, a lábát egyetlen emelgeti a Megváltó mögött.”²³

A felújítás kapcsán keletkezett megbízása a Golgotához vezető keresztút 14 stációjának, a Kálvária három corpusának, a Kálvária-kápolna bejárata fölött elhelyezett Feltámadásnak és az öt képből álló „Ecce Homo” oltárnak a megalkotására szólt. Az összesen 23 zománcképet magába foglaló munka 1998-ban kezdődött, és 2001. augusztus 19-én a felújított kápolna felszentelésével fejeződött be.

Morvay Gion Nándor könyvének leírását figyelembe véve alkotta meg zománcait. Az első állomás háttere az igazi Via Dolorosa képi világát idézi. A valóságos döntési helyzetben lévő, sárga ruhában pompázó Pilátus mellett várakozó tartásban, mélyvörös ruhában áll a nyugodt, sorsát előre látó,

kegyelmet nem kérő Krisztus. Fején az uralkodói jelképet megcsúfoló töviskoszorú, összekötözött kezében a jogart jelképező nádbuga. A háttérben nem a Golgota keresztje, hanem Jeruzsálemet idéző épületek sziluettjei adják. A második és a kilencedik állomás képein megjelenő virágos katona éppen olyan szakállas arcú, ruházatú, furcsa testtartású, mint Gion könyvében. A II. stációképen a virágos katona felismerését megkönnyíti a szürkés (és vörös) színű ruházaton látható tizszirmú virág. Ennek színe megegyezik a Megváltó ruházatának sárgájával. A IX. stációképen a katona ruhájának jellemző színe az életet szimbolizáló vörös, a rajta látható virág most csak hatszirmú, de színe megegyezik a Megváltó újjászületést és a halhatatlanságot szimbolizáló sárga ruhájának színével. A keresztutat lezáró három kereszten a megfeszített Krisztus és a két lator látható.

A Kálvária-kápolna bejárata fölötti részt a Keresztút 15. képeként a feltámadott, a Feltámadás ékesíti. A szentélyt az „Ecce Homo” szárnyas oltár uralja. Becsukott szárnyain, a Tóti számára készült Lisieux-i Szent Teréz szárnyas oltárhoz hasonlóan, itt is egy-egy hófehér angyal helyezkedik el. A szárnyakat kinyitva középen Krisztus látható, amint vörös ruhában várja, hogy Pilátus elé vizesse. A bal oldali szárnyon Szent István és Szent László, a jobb oldalin Szent Margit és Szent Erzsébet mellképe kapott helyet.

Köztéri alkotásai, emlékművei

A magyarok hét nyila

Morvay a gyermekek mese iránti igényét kielégítő művek alkotásával kapcsolatos felkéréseknek éppen úgy szívesen tett eleget, mint azoknak, amelyek a magyar történelem fontos eseményeinek felidézéséhez kapcsolódtak. Így történt ez 1996-ban is, amikor egy belga–amerikai–magyar társaság pályázatát megnyerve elkészítette az ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkhoz vezető út mentén álló, „A magyarok hét nyila” című, 56 nagyméretű tűzzománcképből álló monumentális művét. A hatalmas méretű térplasztika kunhalomba csapódó hét darab, egyenként 12 méter hosszúságú, acélból készült nyílvegyéből áll. Mindegyikük csúcsán és tollán négy-négy, összesen 96 m² felületű tűzzománcképen a magyar történelmi múlt motívumai és a honfoglalás jeles személyiségeinek emlékét idéző szimbólumok láthatók. E művéről a következőket írta az Esztergom és Vidéke 1996. évi karácsonyi számában: „A keresztény királyok és a keresztény magyarság első városának is ajánlom művemet – bár némi szorongással. Nekem ugyanis a gyermekkor díszletei oly szentek, hogy közējük, abba a pompás térbe alkotói képzeletem is csak bátorítanul léphet. (Azért a megbízást nem utasítanám vissza...). Hűtlennek kellett lennem, hogy a »pogány« magyarságnak is mementót állíthassak, a pusztába. Szövetségünk, első országlásunk színhelyére, Ópusztaszerre, amely Esztergom előtt az utolsó állomás! Szülőhelyem szellemének nyomata ott van a tűzzománctáblákon, a Keresztény Múzeum fényétől nyilaim is ékeesebbek, s a Víziváros sok szerelmes zegzuga, a sziget, csobogó csöndje mind-mind beköltöztek a képekbe. A magyarok hét nyila erőt ad. Tartsuk meg magunkat és egymást, ebben a kegyetlen világban kegyelemben, a karácsony gyönyörűségében.”²⁴

A 2000. évi millenniumi ünnepségekre készülő Esztergom 1998-ban millenniumi emlékmű megalkotására hirdetett országos pályázatot. Morvay nem plasztikával, hanem a Bazilika Duna felőli kapuzata előtti lankára applikált hatalmas zománc-sgraffito technikával készített táblaképpel pályázott. A 12 × 10 méteres pályamunkán a koronázási paláston látható Szent István ábrázolás szerepelt. A pályázat eredménytelenül zárult ugyan, de a város által adományozott két alkotói díj egyikét neki ítélte oda a zsűri.

Hévíz város millenniumi emlékműve

Az Esztergom városa által 1998-ban meghirdetett és alkotói díjjal elismert, Szent Istvánt ábrázoló Morvay pályamű Szent Istvánja végül is nem Esztergomban, hanem néhány módosítással Hévíz városházának oldalhomlokzatán kapott helyet, millenniumi emlékműként. A 12 táblából álló, 6 × 4 méteres mű 1999 szeptemberétől ragyogva emlékezteti az arra járókat államalapító Szent István királyunkra.²⁵

Szent Anna és Szent István zománképei Esztergomban

A millenniumi ünnepeket követően az esztergomi Rudnay Sándor Kulturális és Városvédő Egyesülettől kapott felkérést arra, hogy készítsen tervet a Mindszenty Iskola díszudvarát északról lezáró Szent Anna-templom falát ékesítő alkotásokra. Tervét, amely szerint ezek, a templomot építtető Rudnay Sándor, Mindszenty József (mindketten bíboros hercegprímások), a Szent Korona, Szent István király, valamint Szent Anna nagyméretű képei lennének, a megbízók elfogadták.

Elsőként a templom 2002. július 26-án tartott búcsújára elkészült 250 × 130 cm-es Szent Anna tűzzománckép megáldására került sor.²⁶ A következő, Szent Istvánt és Szent Imrét a vadkannal ábrázoló műve a templom 2003. évi búcsújának fényét emelte. Az eseményről tudósító írás még abban a reményben zárult, hogy: „Még hátravan a felső traktusban a Szent Korona, Rudnay és Mindszenty hercegprímások kisebb méretű zománcképe, melyek megalkotására az anyagi javak birtokában bizonyára már jövőre sor kerülhet.”²⁷

Ezekkel párhuzamosan készültek a soroksári református templom jelképei és a címer a Zeneiskola számára. Az esztergomi Szent Anna-templom falára tervezett további alkotások Morvay László betegsége miatt már nem készülhettek el.

Művészetszervezői tevékenységének kiemelkedő eredménye az általa 1997-ben alapított Tűzzománcképművészek Magyar Társasága, amelynek 2004-ben bekövetkezett haláláig alapító elnöke volt.

Kortársak emlékezése Morvay Lászlóra

Feledy Balázs: Indulat, emóció, gondolat (részletek)²⁸

Morvay Lászlónak meg kellett halnia ahhoz, hogy lassan felismerjük: univerzális tehetség volt, affinitása sokféle művészi cél megvalósítása felé sodorta, erősen átlagon felüli teljesítménnyel. Mert mi minden is volt Morvay László? Először is, természetesen rajzoló, képgrafikus, aki a litográfia és a rézkarcteknika alkalmazásában volt elsősorban otthonos. A hetvenes évek végétől kezdett intenzíven foglalkozni zománcképművészettel (szinte egy időben az új magyar zománcképművészet felívelésével, hiszen a kecskeméti Nemzetközi Zománcképművészeti Alkotótételep 1975-ben kezdte meg működését), melyben egyénien ötvözte grafikai, grafikusai képességeit ezzel az ősi fémtechnológiával, Sajátos sgraffito technikát is meghonosított e műfajban, majd a festőzománcképet fejlesztette, kialakította a zománcképgrafika műnemét. Alkotói útja nagyívű, de ő az a művész, akinek életműve értékelése, számbavétele nem történhet meg pedagógiai munkássága említése nélkül. Nemcsak sikeres, de megszállott tanár is volt. (...)

Később szervezőképessége, a kor atmoszférájának felismerése tette lehetővé, hogy az egyesületalapítási „láz” keretében létrehozza, erőteljes kezdeményezője legyen a Tűzzománcképművészek Magyar Társaságának. (Már a névválasztás ilyenén módja is mutat valamit! Nem Magyar Tűzzománcképművészek Társasága, hanem Tűzzománcképművészek Magyar Társasága. A szórend fontos hangsúlyokat is kiemel!) Mindez már 1997-et jelzi. A Társaságnak, mely a legkiválóbb alkotókat tömöríti soraiba, alapító és első elnöke volt, egészen haláláig. (...)

S tehetsége elágazott az írásig, az irodalomig. Nemcsak hozzá írtak kitűnő verseket jeles kortársai (ez is önmagában jelzi személyiségének minőségét!), hanem ő maga is remek verseket írt, azon túl, hogy íráskészsége a vizuális neveléssel kapcsolatos írásokban is megnyilatkozott. (...)

Morvay Lászlóra az érzelemközpontúság jellemző, de nem az érzelmesség, hanem igazán a közöny elutasítása. Ha valami távol volt tőle – de művészetétől is –, az a közöny. Művei címei is ezt a túláradó mondandó-gazdagságot fejezik ki, s ezek a címek is határozottan jelzik literátusi vénáját. (...)

1997-ben, ötvenedik születésnapjára Laci nagyon készült. Fontos volt számára. Szülővárosába, Esztergomba szervezett egy kiállítást, egy ünnepséget, nem is akármilyen helyszínre, a Bazilikába. Ezt most is azért kell megemlítenünk, mert utólag válik érthetővé az akkori nagy készülődése. A hatvanadikát már nem tudta megünnepelni...

Czirok Ferenc: Tűztermő lendület

Morvay László emlékére²⁹

„A lángok s a szikrák lávaatomjának röppályájából
formálódik a kép, s a verejtékkel együtt az időtlenbe
húl anélkül, hogy szín-izzását megfakítaná.”

(Ágh István: Tűzzománc és gobelin)

Prométheuszi bátorsággal rendelkezzen, aki a tűzben fortyogó üvegszerű anyagból teremtő lelke erejével képet akar varázsolni egy fémlerezre. Tűz kell hogy legyen a szívében és elméjében az álomhoz. A lélek tüze. A teremtő izzásban elpusztul a jelen, születik a jövő. A felcsapó lobbanások mélyén emléktűzek jeleznek. Fényénél kamasz fiúk látszanak, köztük Morvay László, akik – zárás után – az esztergomi strand Kis-Dunába ömlő vizének habzó zuhatagára ugorva, vad kiáltásokkal csobbannak a Duna sodró vizébe. *Tűz és víz.*

Újabb lobbanás, tíz év múlva találkozunk megint, kezében Simon és Garfunkel „Bridge Over Troubled Water” című nagylemeze, melynek hátoldalán a lemez számainak angol nyelvű szövege található. Köztük a címadó felvétel költői sora: „Ha nem találsz jó barátot, én nálad leszek, híd leszek neked a zavaros víz fölött...” Színek folyamatos szivárványzása. Évtizedek hamvadnak el. 1997. Első, önálló kiállításom, XVIII. kerület, Rózsa Galéria. Ott van Morvay, és sok művészbárát. Felajánlja, hogy következő kiállításomat szívesen megrendezné a Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény nagytermében. Így is történt.

Közben új képek, rajzok kerülnek ki kezem alól, majd kedvet kapok bepillantani a tűzzománcozás rejtelseibe. A tűz éget, teremt és megvilágít. Régi barátságokra vetül a fénye. Borongós őszi napon Kollár György és Kollár István sírjánál állunk Morvay Lacival, emlékgertyák ellobbanó lángjánál.

A lélek jelzőtüznél versek is születtek. Vágyban égő, régi szép szavainkat ellepte a divatba hozott durva jelzők, szófondorlatok lélekzaklató pernyéje, és oly ritkán lehet lemosni őket. Morvay az elveszített szülők, de főleg édesanyja utáni fájdalomtól ihletve, hitelesebb verseket vetett papírra, mint a szerelemtől: „se fanfár, sem ágyútűz / csak dugópuskánk torkolattüze / permetezzen neked örök világosságot”. *Tisztító tűz.*

Egy izraeli ismerősöm, akivel együtt zománcoztam előző év őszén Kecskeméten, elküldte nekem a „glass on metal” The Enamelist’s Magazine 2000. februári számát. Benne a világ számottevő tűzzománcműhelyeinek, -művészeinek névsorával. Morvay László részben ennek segítségével szervezte meg 2001-ben az I. Nemzetközi Budafokei Tűzzománcművészeti Triennálét. *Teremtő tűz.*

„Földünk anyaga: fémes magra tapadó szilikátköpeny, bevonat. A fémre égetett zománc ennek pontos megfelelője.” (Kátai Mihály) Fizikai értelemben is új világot teremt, aki tűzzománcot készít. A tűzzománc birodalmában az ötvösnek és az iparizománc-készítőnek egyaránt helye van. A zománcozás ősi technológiáját kevés művésznek volt bátorsága átvarázsolni „tűzfestéssé”, és így új képzőművészeti ága létrehozni. Rajzok, metszetek és az egyéni tükörgrafikák után Morvay is bejárta, majd eredményesen feltérképezte az addig számára ismeretlen zománccországnak sok tájegységét, így azután nagyméretű köztéri munkákat és kisméretű, ötletes absztrakt képeket tett le a magyar képzőművészet képzeletbeli asztalára, ebben a vitatott hovatartozású, de látványosan időtálló műfajban. *Alkotó tűz.*

Induljunk képzeletbeli utazásra Morvay László „Lépegető Opussum találkozása Örsivel” (lásd 39. kép) című alkotásán. 1999-ben készült vörösréz lemezre 20 × 19,5 cm-es méretben. A képen megtalálható sok olyan elem, amely Morvay más, szintén rézre dolgozott alkotására is ráillik. Le kell vetnünk előítéleteinket, hogy kép nemcsak olajkép lehet vászonra, farostlemezre festve. Mert alkotás újszerű eszköztárral is készülhet csiszolt, savazott vörösréz lemezre, ahol az áttetsző alapozás révén magát a rezet látjuk felvörösleni. Ezek a rótt vonalak, területek adják az erőteljes grafikai hatást az alkotás egészén, úgy „Örsi”, mint a lépegetni szándékozó „Opussum” (mint Morvay írja) alakjában. Örsi egy erős alapokon álló reneszánsz hatást keltő figura. A manapság inogni látszó kultúrák földjén áll köztünk Európában, irányvonalak mentén. Az Opussum az „időben” érkező halál, a fizikai elmúlás képviselője, aki magával visz szépet és jót, csontot és vért, virágot és álmot, viszi minden romlandó alkotásunkat. Ujjam a zománcon, lelkem erejével a Morvay által rótt vonalakat követem, iparkodom reménykedve és bízva Örsi életigenlő hitében, küzdelmes életünk lélekútján. *Öröktűz.*

Gittai István: Tíz év után³⁰

Ezerkilencszázkilencven augusztusában, a Csobánkai Kempingben szorítottunk először kezét. Amikor megtudja, hogy Nagyváradról, édesanyja szülővárosából jövök a Kárpát-medencei magyar író tábor sátra alá, rögvest barátjává fogad, amit egy kupica kisüsti pálinkával szentesítünk. Később kitergeti rajzmappája tartalmát. Kiderült, hogy Pesterzsébeten a Gaál Imre Stúdiót vezeti, hogy a pécsi egyetemen is rajzot tanít.

Egyik hétvégén Váradra jön, s felajánlja Tempfli József megyéspüspök úrnak, hogy a frissiben renovált Vártemplom üres falára a szárnyas oltárt és a keresztút stációit szívesen elkészítené. Művészi ötletét, felbuzdulását tett követi, s az első Váradinum ünnepi hét alkalmából (1992) egyházi notabilitások és a jó váradi közönség jelenlétében szenteltvízpermet száll a Morvay-művekre.

Néhány esztendővel később szülőfalumnak piciny katolikus templomába szárnyas oltárt és tizennégy stációképet készít. Azt követően pedig a váradi evangélikusok megújult óvodájának külső falain Mesevonatot „indít” a magyar meseirodalom közismert szereplőivel. Tűzzománcművészként mondhatni megtáltosodik.

Elkészíti az ópusztaszeri hét nyílveszőt, amelyet Kő Pál meglátva felkiált: „Lászlókám, szobrásszá avatlak!”

A hévízi Szent István című installáció pedig a városkép fontos darabja lesz.

Nehéz műtétből lábadozásában abbéli óhajának ad hangot, hogy írjam meg a pályaképét. Elvállalom s papírra vetem. Még olvassa, korrigálja a Tűzben járt vala című kéziratkötetet. Ismét kórházba kerül. Benn többször meglátogatom. Egy ízben Don Quijoténak nevezem. Keserűen elmosolyodik.

László barátom! Tíz éve hiányzol. Egykori pulóvered derekamra kötöm, mihelyt zaklat a hideg s felsajdul a vérem.

Műveid utóélete megérdemelne egy misét, mielőtt az utókor siralmas emlékezetéből kitörlődne. A mindenható is kegyesebb lehetne életműveddel!

Nagyfalusi Tibor: In Memoriam. 1947 Morvay László 2004 (részletek)³¹

(...) A magyarság és kereszténység – úgy is, mint egység – Morvay számára nem üres szólamot, hanem mélyen megélt igazi szakralitást jelentett. Ugyanígy az első királyunkkal közös szülőhely „szelleme” is. A szentistváni Nagy Mű előtt éppen itt tisztelni saját köztéri alkotással: természetesen legbensőbb vágya volt. „A megbízást nem utasítanám vissza” – írta lapunknak szóló „vallo-másában”, 1996 karácsonyán.

Várnia kellett még öt-hat évet, hogy mód nyíljon elfogadnia... Előbb emberi mivoltunk kisszerűségéről készített szoba-léptékű, szeretve-ironikus nagyításait sorakoztatta fel az első alma mater galériájában (1997. február). Különb-különbféle profán oltárait és „nyelvelő, pipiskedő, dagadó, vetelő” (stb., stb.) kakaduit. Életének szeptemberi – az évben éppen fél százados – évfordulóján pedig barátai segítségével „rendhagyó, retrospektív” tárlatot szervezett a Bazilika kupoláját kívülről körüljáró folyosón. Ahogy „beharangozójában” írta: „Szeretném megmutatni az 50 év képzőművészeti eredményeit a már biztosan az égben lakó Szüleimnek, a talán odakerült barátainknak, az érdeklődő angyaloknak és a fellátogatóknak.” (...)

1999-ben – a hévízi mű avatásának alkalmával – azt írtam hasábjainkon, hogy nem egyszer hallottam tőle: „Addig nem akarok meghalni, amíg Esztergomban nincs köztéri művem...” És hozzáfűztem: „Sok, teljes alkotói erőben megélt születésnapot kívánunk ennek megvalósulásához is. (Remélve, hogy jóval kevesebb is elég lesz, mint amennyi még vár rá...)”

Kedves Laci, ez igazán, kétszeresen is a legőszintébb jókívánság akart lenni. Senki nem gondolta, hogy éppencsak lesz elég: a Mindszenty iskola udvarán, a Kerektemplom hátsó falára 2002-ben helyezték el és avatták fel a Szent Annáról készült nagy tűzzománcművet, tavalý pedig a másodikat. Szent István alakját, a palást-ihlette példakép-óriást...

Ezáltal úgy is hazatértél, ahogy igazán akartad. Nem gondoltuk, nem akartuk gondolni, hogy örök jelenléteddel együtt örök hiányodat is megalkotod.

Prolog

Er hätte in diesem Jahr (2017), so wie er sein Leben verbrachte, in einem großen Kreis von Freunden seinen 70. Geburtstag gefeiert. Das Schicksal war anders. Die Heimatstadt und seine Verehrer gedenken an diesem Jubiläumstag mit diesem Album und einer Ausstellung an den bildenden Künstler, den Lehrer, den Schriftsteller, den Dichter, der nach seinen eigenen Worten „immer ein Esztergomer“ war. Bei einer Gelegenheit sagte er: „Ich war hier Kind, und alle meine Erlebnisse hängen damit zusammen, die unauslöschliche Erinnerungen sind. Meine Eltern sind hier begraben, und meine Freunde, meine ersten Lieben, der Anblick und auch der Duft der Stadt binden mich.“¹ Ein anderen wichtiger Satz lautet: „Ich will so lange nicht sterben, bis in einem öffentlichen Raum in Esztergom ein Werk von mir nicht steht.“

Die Wurzeln

Der uralte Horst der Alsódraskócer Familie Morvay lag im Burgkomitat Trentschin. János Morvay und seine Söhne gewannen ihren Adelstitel am 7. Mai 1655 von Ferdinand III. in Preßburg.² Seine Großmutter mütterlicherseits ist ein Mitglied jener Frater-Familie aus Ipp, Érkeserű, Rogoz und Bélmező, die den Stammbaum vom Dobra-Heer, einer der einhundertacht Sippschaften der Árpádenzeit, ableitet. Pál Fráter und seinen Nachfolgern wurde von István Báthori, Fürst von Siebenbürgen und König von Polen, durch die Urkunde vom 14. November 1582 in Warschau der alte Adelstitel bestätigt und die Verwendung des Adelsnamen Ipp wurde zugelassen. Der Sohn von Pál Fráter, István Fráter, erhielt von Gábor Bethlen das Recht, neben dem Adelsnamen Ipp (Burgkomitat Bihar) auch die Adelsnamen Érkeserű und Bélmező zu benutzen.³ Der Großvater mütterlicherseits von László Morvay, Dr. Zsigmond Morvay (Margitta [dt. Margarethen], 1884 – Budapest, 1945), machte die Abitur in Großwardein und dort absolvierte er auch ein rechtswissenschaftliches Studium. 1912 verlobte er sich mit Margit Fráter (1890 – 1946), der Tochter von Barnabás Fráter und Berta Jármy, die er dann heiratete.⁴ 1913 – 1918 war er Parlamentsabgeordneter⁵ und zwischen 1914 – 1916 zwei Jahre lang Soldat.⁶ 1916 war er Mitglied jener Delegation, geleitet von dem beauftragten Palatin István Tisza, die am Krönungsfestessen von Karl IV. von Ungarn teilnahm.⁷ Anfang der 1920er Jahre zog er mit seiner Familie aus Großwardein nach Budapest. 1927 – 1931 war er wieder Parlamentsabgeordneter,⁸ dann ungarischer königlicher Notar. Aus der Verbindung mit seiner Frau gingen vier Kinder hervor. Eines von ihnen war Márta Morvay (Großwardein, 1916 – Esztergom, 1989), die 1936 in Gyula (dt. Deutsch-Jula) auf einem Ball der Landwirte ihren in Védeny, im ehemaligen Burgkomitat Moson, geborenen zukünftigen Ehemann, Antal Pöschl, kennenlernte. Für Dr. Zsigmond Morvay war es inakzeptabel, dass seine Enkelkinder unter dem Namen Pöschl ins Taufregister eingetragen wurden, deshalb adoptierte er den Bräutigam, der nachher, 1938, bereits als Antal Morvay (*Vedény, 1906 – †Esztergom, 1988) Márta Morvay heiraten konnte.

Aus ihrer Ehe gingen fünf Kinder hervor: Márta (*Újpest, 1939), Miklós (*Újpest, 1940), István (*Esztergom, 1945, er starb im Alter von fünf Wochen), László (*Esztergom, 1947 – †Budapest, 2004) und Mária (*Esztergom, 1950).

Antal Morvay zog mit seiner Familie Anfang der 1940er Jahre nach Esztergom. Hier war er bis 1945 ungarischer königlicher Wirtschaftsinspektor im Landkreis Esztergom, 1945 – 1947 Mitglied des Landverteilungsrates im Burgkomitat Komárom-Esztergom, zugleich ungarischer staatlicher Wirtschaftsinspektor und Amtsleiter, nach seiner B-Auflistung Arbeiter, dann Nachtwart. Anfang der 1950er Jahre war er Hauptagronom bei verschiedenen staatlichen landwirtschaftlichen Betrieben und nach 1956 bis zum Ruhestand als Geodät beim Katasteramt beschäftigt.

Kindheit und Schuljahre von László Morvay

Zu dem Freundeskreis der Familie Morvay gehörten Marianna Prokopp Stengl, Kunsthistorikerin beim Christlichen Museum, das Künstlerehepaar, Lajos Kocsis und Anna Kocsis Gerencsér, die auch Zeichenunterricht erteilten, László Zolnay, András Mucsi und seine Ehefrau, Vanda M. Várhelyi sowie Iván Dévényi, der bekannte Kunstsammler. László wuchs in dieser intellektuellen Umgebung auf. Während der freundschaftlichen Unterhaltungen und des Bridgespieles war László durch seine Eltern von Werken bekannter ungarischer Maler umgeben. Als Schüler von Lajos Kocsis an der Petőfi Sándor Grundschule nahm er erfolgreich an verschiedenen Zeichenwettbewerben auf Landesebene teil.

1962 ging er an das Benediktinergymnasium in Pannonhalma. Hier lernte er Kunstgeschichte, englische Sprache, trommelte in einer Beat-Band, sang und engagierte sich für die bildende Kunst. Immerhin machte er das Abitur 1966 an dem Dobó Katalin Gymnasium in Esztergom. 1970 bewarb er sich erfolgreich für das Fach Geographie – Zeichnen an der Ho Si Minh Pädagogischen Hochschule (heute Eszterházy Universität), 1974 beendete er das Studium erfolgreich. Seine Meister waren: der Maler János Blaskó und Zoltán Katona. Einige Jahre später, zwischen 1983 – 1986, erwarb er auch sein Diplom für Mittelschullehrer in den Fächern Kunstzeichnung und Darstellende Geometrie sowie Kunstgeschichte an der Ungarischen Hochschule der bildenden Künste. Hier waren seine Meister: der Maler László Patay sowie die Maler und Grafiker Tibor Bráda und Jenő Balogh.

Lehrer und Hochschullehrer

Zwischen 1974 – 1979 war er Kunstlehrer an der József Attila Grundschule in Pesterzsébet. Auf Einladung von György Fekete zwischen 1979 – 1982 unterrichtete er drei Studienjahre an der Fachmittelschule für Bildende und Angewandte Kunst in Budapest, die allgemein als „Kisképző“ [dt. Kleine Hochschule) bezeichnet wurde.⁹ Hier arbeitete er mit so bedeutenden Grafikern wie Csaba Rékasi, Kálmán Csohány und Gábor Pásztor zusammen.

Die nächste Station seiner Laufbahn ist Fünfkirchen, wo er zwischen 1982 – 1995 an der Janus Pannonius Universität als Assistenzprofessor des Lehrstuhls der schönen Künste Grafikunterricht erteilte.¹⁰ Inzwischen leitete er Sonderkurse in einigen Semestern an der Fakultät für Lehrerbildung der Eötvös Loránd Universität in Budapest. Er wurde beauftragt, an der Ausarbeitung des Rahmenplans für die Kunstschulen in Ungarn teilzunehmen. In dieser Arbeit hielt er die Möglichkeit für relevant, dass die Universität in Fünfkirchen als erste in Ungarn den Unterricht der Emailtechnik einführen könnte.

Gründer und Geschäftsführer des Gaál Imre Kunststudios für Kinder und Jugendliche

Als Grundschullehrer in Pesterzsébet hat er eine winzige Notwohnung erhalten, die auch als Sitz und Werkstatt des von ihm am 4. September 1974 gegründeten Gaál Imre Kunststudios für Kinder und Jugendliche diente.

Als Lehrer hielt er die Kunsterziehung benachteiligter Kinder auch für präventive und therapeutische Zwecke für eine wichtige Aufgabe. Dabei wollte er aus ihnen eher Handwerker mit gutem Geschmack kreieren als bildende oder angewandte Künstler. Er strebte danach, dass die Mitglieder des Studios eine hohe Kompetenz in der Allgemeinbildung und fundierte Kenntnisse in der Kunstgeschichte erlangten. Während seiner erzieherischen Arbeit baute er den wichtigen Motivationseffekt der Öffentlichkeit auf. Ihm war es wichtig, dass die Werke der Studiomitglieder regelmäßig in der Presse auftauchten. Zur Unterstützung dieser Bemühungen hat er u. a. solche bekannten Schriftsteller und Dichter wie László Nagy, Jenő Alföldy, András Simonffy, István Ágh, Géza Páskándi, Gizella Hervay und Ferenc Juhász herangezogen. Er hielt es für wichtig, dass ihre eigenen Werke mit den Werken der meisttalentierten Schüler zusammen in der Presse (Élet és Irodalom, Népszava, Új Írás) bzw. in den Ausstellungsräumen erscheinen.

Auch in Budapest lebend, hat er die Beziehungen mit Esztergom nicht abgebrochen. 1976 haben die Mitglieder des Studios zusammen mit ihm an einer Ausstellung – eröffnet mit den Worten von István Ágh – teilgenommen, dies wurde in das Programm der Stadtbibliothek während der Festlichen Buchwoche aufgenommen.¹¹ Im Jahr 1978 stellte sich die „Morvay Grafik Group“ auch im Ausland, und zwar in Liege (Belgien), erfolgreich vor. Als Fortsetzung dessen gewannen sie 1979 das Goldene Diplom des Sofia Internationalen Kindertreffens (Bulgarien). Ihre Zeichnungen wurden 1980 in dem Indischen Kinderzeichenwettbewerb und 1989 in München ausgestellt.

Unter den zahlreichen Schriften über die Arbeit des Studios war der in der „Népszabadság“ erschienene pragmatische Artikel von Julianna P. Szűcs der wichtigste.¹² Laut Abschluss-Satz hieß es: „Das Wesentliche der tollen Methode von Morvay steckt also in der Demokratisierung der Konventionen von der »hohen Kunst«. Er versuchte, den Abstand zu reduzieren, der Kinder und Erwachsene, Profis und Amateure, traditionelle Künstler und moderne Künstler im Laufe der Jahrhunderte trennte. Wenn sie dafür auch keine Fernsehkameras bekommen, steht ihnen der Reflektor der Aufmerksamkeit zu.“¹³

Als Ergebnis der erreichten Presseöffentlichkeit und des internationalen Rufs erhielt das Gaál Imre Kunststudio für Kinder und Jugendliche 1989 das Pionierhaus in der Török-Flóris-Straße, wo es nun seine Arbeit unter optimalen Bedingungen fortsetzen konnte.¹⁴ 1991 erteilte die neu gegründete Selbstverwaltung das Mietrecht des Pionierhauses dem Studio gegen einen symbolischen Betrag. Auch heute ist in diesem Gebäude der Sitz der Nachfolger des Studios: der Morvay-László-Zeichen-Zirkel und die Morvay László Stiftung vom Studio der Bildenden Kunst für Jugendliche und Kinder.

Die kreative Sommerlager des Studios

Seit 1975 lagerten die Studiomitglieder im Sommer an verschiedenen Orten: in Baja, Zebegény, Pannonhalma, Eger, Visegrád, Belsőbáránd, Abádszalók und anderswo. Unter ihnen war das kontinuierlich das ganze Jahr über funktionierende kreative Lager in Belsőbáránd zwischen 1983 – 1989 von herausragender Bedeutung.

Die kunstpädagogischen Reformen von László Morvay erweckten das Interesse von Kunstpädagogen in Europa, Amerika und Japan. Er hielt Vorlesungen 1981 in Belgien, 1985 in der Palladium dell'Arte freien Kunstschule in Venedig, 1987 an der Pennsylvania State University im Bundesstaat Pennsylvania (USA), 1988 in Japan, im Kodály-Institut der Vaseda Universität in Tokio. Im darauffolgenden Jahr präsentierte er seine pädagogischen Methoden in München. Die Vortragsreihe, die das Studio bekannt machte, endete 2002 in Mittersil (Österreich).

Der Grafiker

Als Endphase der Vorbereitungen auf das Hochschulstudium veranstaltete er 1970 die erste Einzelausstellung 1970 in der Brillenrahmen-Fabrik in Esztergom. Vier Jahre danach, 1974, meldete er sich nunmehr als Kunstlehrer mit einer Einzelausstellung im Petőfi Sándor Kulturzentrum in Esztergom. 1975 nahm er mit István Andrásó, [István] János Végvári, György Kollár und anderen in Esztergom lebenden bildenden Künstlern zusammen an der III. Esztergomer Kunstaustellung im Balassa Balint Museum teil. Laut dem Journalisten der Komitatstageszeitung „bezeugt er mit den hier präsentierten Werken seine Kenntnisse und künstlerische Sensibilität [...] wir können mit einer angenehmen Überraschung seine Fähigkeit an ironischer Formulierung entdecken“¹⁵.

1976 debütierte er mit einer Einzelausstellung in der Ferencvárosi Kellerausstellungshalle in Budapest. Die Vorstellung blieb nicht ohne Echo. Während der Forschung nach dem Wesentlichen der Kunst von Morvay folgerte István Ágh, dass „der Gott fehlt“¹⁶. 1977 stellte er wieder neue Werke im Petőfi Sándor Kulturzentrum in Esztergom aus. Laut seinem Rezensenten „streiten seine Grafiken mit der uns umgebenden Welt: mit Menschen, Charakteren, Schicksalen, sogar mit dem Leben und Tod. Seine Mittel sind die Linien und Formen, mit diesen geht er ausgezeichnet und selbstsicher um, überlegen, in- und auswendig beherrscht er sein Handwerk. Seine professionelle Virtuosität öffnet

sich in einem besonderen Symbolsystem, Symbolsystemen! Er hat eine eigene Welt. Noch genauer: seine Welt ist unsere Welt. Für alle.”¹⁷ 1978 meldete er sich mit 24 Grafiken in der Ferencvároser Kellerausstellungshalle. Laut Pressenachricht lag der Vorzug der ausgestellten Werke in dem satirischen Ton und der grotesken Darstellung. Die im Ausstellungskatalog formulierte Wertung von Huba Bálványos wird zitiert: „Auf die Weise eines jungen, aber mit einem realen Sinn gesegneten Menschen sagt er bereits aus: was nicht! Allerdings kann eben seine Jugend erklären, dass er in den Formulierungsversuchen sauberer Urteile nicht genug ruhig (...), in den Formulierungen seiner spontan aufschlagenden Wut nicht genug mutig ist.”¹⁸

In den Jahren zwischen 1975 – 1980 nahm er neben den Budapester Ausstellungen an der Miskolzer und Krakauer Grafik-Biennale teil. Darüber hinaus hatte er Einzelausstellungen in Italien, der Tschechoslowakei, Belgien und der Schweiz.

1981 beteiligte er sich zusammen mit mehreren anderen an der die Lira und die bildende Kunst verbindenden Ausstellung „Visuelle Gedanken zu den Gedichten József Vadera” in der Kleingalerie des Petőfi Sándor Kulturzentrums in Esztergom.

Zu der Zeit fertigte er Radierungen und Spiegelkollagen im Zeichen der Avantgarde an. Die 1980er Jahre waren das Jahrzehnt der großen Weltreisen und der damit verbundenen Ausstellungen und Vorträge. 1983 nahm er an der Ausstellung in Souk Ahrasb (Algerien) teil, von der er mit dem Sahara Großpreis nach Hause kam. 1987 hatte er im Bundesstaat Pennsylvania (USA), 1988 in Japan, 1989 in der BRD, 1990 in Österreich Ausstellungen.

Der Emailkünstler

Nach seinen Erinnerungen erweckten die Schüler in der „Kisképző” sein Interesse für die in der Emailkunst versteckten Möglichkeiten. Die technische Basis eignete er sich im Atelier von Edit Morelli und Mihály Kátay an. Zuerst konnte er das Potenzial der Gattung nicht spüren. Dann änderte sich die Situation, als er begann, mit der schwarz-weißen Email-Wiedergabe der Radierungen von Klassikern zu experimentieren. Der Erfolg dieser Versuche führte zu seinen eigenen Emailgrafiken. Diese wurden zunächst nur in Kombination der schwarz-weißen, rot-weißen bzw. blau-weißen Farben angefertigt.

Der Glaube an Gott und das ungarische Schicksal in der Kunst von Morvay

Bis Ende der 1980er Jahre und Anfang der neunziger Jahre erstellte er seine ersten farbigen, großformatigen Arbeiten bei den Emailbetrieben in Bonyhád, Budafok und Salgótarján, die neuen Möglichkeiten annehmend. Zu dieser Zeit schöpfte er „Den toten König” in der Größe von 2 × 1 Meter, den er mehrmals als „Lear” und „König Lear” erwähnte. 1989, im Jahre des Todes der Mutter, ist der Altar „Márta Mama“, auch als „M” (Mária, Mama, Márta) bezeichnet, entstanden.

Der Esztergomer Schriftsteller-Freund, Zoltán Onagy, führte 1996 ein Interview mit László Morvay über sein Leben, in dem dieser erklärte, dass der Systemwechsel eine Umkehr seines Schicksals aus zwei Gründen war. Einerseits erhielt er einen enormen Schub und eine Zuversicht sowie wieder den Glauben an Gott, ferner wurde er in seiner ungarischen Identität bestätigt. Andererseits ordnete sich durch die Ehe mit Márta Németh das Familienleben. Wie er sagte: „Ich habe alles, was meinesgleichen braucht, von einer fantastischen Frau bekommen. Sie ist Geliebte, Mutter, Freund, Kritiker, Lobende, Schimpfende. Ein Cliché, aber ich bin glücklich, wenn ich mit ihr, mit ihnen zu Hause sein kann. Gott liebt mich. Ich werde erst dann weglaufen, wenn ich gejagt werde.”¹⁹

Es folgten seine zahlreichen Einzel- und Gruppenausstellungen, an denen er teilnahm. Unter diesen wird jetzt nur die Esztergomer erwähnt. Er war 1991 im Balassa Bálint Museum, 1997 in der Galerie „Híd” (dt. Brücke) an der Petőfi Sándor Grundschule und noch auch in jenem Jahr, an seinem 50.

Geburtstag, mit seinen Emailarbeiten und der Präsentation des selbstillustrierten Gedichtbands „és oly ritkán“ (dt. „und so selten“) auf der Burg bzw. in der Basilika-Kuppel.

Zwischen 1991 – 1994 war er Mitglied der Künstlergilde Esztergom. 1991 nahm er mit ihm an der Ausstellung im Freizeitzentrum, 1992 in der Galerie Rondella des Burgmuseums, 1993 im Donau-Museum und in der Partnerstadt Espoo in Finnland und 1994 am linken Ufer der Donau, in Komárom (Slowakei), teil. Als Mitglied der Künstlergilde hatte er 1994 eine Einzelausstellung in der Galerie der Künstlergilde Esztergom.

Seine graphischen und Email-Serien von der „Hochzeit des königlichen Paares“ und der „Kakadus“ über die „Totems und Idole“ bis zur „Fisch-Landschaft“

Er illustrierte gern die Bände von István Csörsz, Tibor Gyurkovics, Ferenc Mózsi und anderen und publizierte oft in der Romanzeitung „Rakéta“ (dt. Rakete) Bilderroman-Serien. Nach diesen Erfahrungen fertigte er die zwei- und dreifarbigten Grafiken an, die mit dem Sammeltitle „Hochzeit des königlichen Paares“ versehen wurden. Zur Geburt seines Sohnes Fülöp schuf er eine Reihe von bunten, spielerischen Emails, die Kakadus, in Kecskemét, mit denen er 1994 einen der großen Preise der Künstlerkolonie für Emailkunst gewann. So schrieb der Laufbahngefährte, Ferenc Czirok, über diese Serie in seinem Gedicht „Kakadus Schicksal“: „Traum in Feuer gebrannt / Sehnsüchte Pläne Existenzen / Bunt gemusterte Kakadus / Anstehen gefallsüchtigen / Seinen Samen mit Vergnügen / In den Wind verstreuen / Schmerzhaft blutig / Abtreibenden Kakadu übermütig / Eitel und schwätzend kläffender / Kakadu zum Bild verbrannt / Gestalten mit Stöpselflinte / Salutieren langsam / Unermüdlich marschieren / Auf blutgetränktem Denkmalland / Nachkommen blühender Wiese / Herrenlos unter dem endlosen / Emailblauen Himmel (*Zell am See, März 2004*)“²⁰

Fünf Werke aus dieser Serie, die seit 1988 an der Außenwand des Kindergartens „Szitás“ (Szitás Str. 99) im Budapester Bezirk XXIII. sichtbar sind, wurden von Ervin Lázár durch das Lesen mit seinem für diesen Anlass geschriebenen Märchen „Csacsarkamese“ eingeweiht.

Die Verspieltheit der Kakadufiguren spreizte die geschlossene Welt der traditionellen quadratischen oder rechteckigen Tafeln zunehmend auseinander. Diese Spannung hob er so auf, dass er die Platten der Figuren nach der durch das Thema erforderlichen dynamischen Formenwelt erstellte und darauf die Email brannte. Die auf diese Weise aus der Gefangenschaft befreiten Kakadus konnten anschließend als lebenslustige Figuren ihren Platz in der flatternden Fantasiewelt der Zuschauer einnehmen.

In anderen seiner Werke versuchte er, die Fantasie der Kinder mit Hilfe von ungarischen Helden und Märchenfiguren zu beflügeln. Zu diesen Werken gehört die Märchenzug-Serie in Zusammenhang mit der Geburt seiner Tochter. Diese Serie wurde 2000 an die Außenwand des Evangelischen Kindergartens in Großwardein angebracht. Die Lokomotive wird von Drachen erhitzt, und der Lokführer ist Beelzebub selbst. In den Waggonen sitzen Märchenhelden wie der Wahrheit sagende Schäfer, Matti, der Gänsejunge oder König Matthias Corvinus.

In ein anderes, aber gleichfalls spielerisches geistiges Abenteuer lockt seine 2002 – 2003 erstellte Serie „Totems und Idole“ die Zuschauer im Erwachsenenalter. Die einzelnen Stücke der Serie erinnern ein wenig an bestimmte südamerikanische indianische Totems und ein wenig an die Heldensäule der Szeklerungarn. Diese Seelenverwandtschaft lässt sich in den in seinem Lebenswerk bedeutenden Hausaltären nachvollziehen, die eine Brücke zwischen den Menschen zu Hause und Gott bilden.

Seine profanen Ikonen: Die „Sieben Hexen“, die „Schalkhafte Landschaft“ und die aus 27 Stücken bestehende Serie „Fisch-Landschaft“ zeugen von seiner in der bildenden Kunst und Lyrik gleichzeitig verkörperten Verspieltheit. Ein schönes Beispiel für seine Achtung der pannonischen Landschaft ist die Serie „Fisch-Landschaft“, in der einzelne Stücke der die Plattenseelandschaft beschwörenden sanften Hügel, Wälder, Wiesen und Plattensee-Motive erscheinen.

Kreuzwege, Kalvarien und Altäre

Burgkirche in Großwardein

Im Zusammenhang mit der Sanierung der Burgkirche 1991 – 1992 bot Morvay dem Diözesanbischof József Tempfli an, einen Flügelaltar und 14 Stationsbilder für die Kirche zu spenden. Teil der vom Diözesanbischof angenommenen Spende war das im Jahre 1989 erstellte „Márta-Mama“-Flügelaltarbild, das, mit dem Stationsbildern zusammen, in der von ihm entwickelten Gattung der Emailgrafik auf blauen und weißen Farben beruhte. In der Mitte am linken Flügel des Altars erscheint der Palast von Johann Vitez, der als Bischof von Großwardein, dann als Erzbischof von Esztergom geehrt wurde. Auch im oberen Trakt des linken und rechten Flügels beschwören Gebäude und Kirchen die Beziehung zwischen Esztergom und Großwardein. Zusammen mit dem siebenteiligen Márta-Mama-Altar beträgt die Oberfläche der Emailwerke insgesamt etwa zwanzig Quadratmeter. Die aus hellen, klaren Farben, manchmal fünf oder sieben Gestalten bestehenden Kompositionen helfen ihren Zuschauern, die Geheimnisse zu den einzelnen Stationen der Leidensgeschichte zu entziffern. Als Höhepunkt des Programms Festum Varadinum im Mai 1992 wurden die Werke und die renovierte Kirche vom Diözesanbischof József Tempfli eingesegnet. Im Zusammenhang mit der im Jahr 2016 begonnenen neuesten Renovierung der Burgkirche wurden von den Wänden die Emaille des Altars und des Kreuzwegs entfernt. Nun warten sie in einem Lager darauf, dass sie in einem später zu eröffnenden kirchlichen Museum wieder gesehen werden können.

Doppelter Kreuzweg in Harkan

Dem traditionellen, diesmal aber aus 15 Stationen bestehenden Kreuzweg an der Außenwand der Herz-Jesu-Kirche in Harkan gegenüber – an Felsblöcken – bekamen die Stationsbilder der ungarischen Geschichte ihren Platz. Unter den vom Diözesanbischof Mihály Mayer von Fünfkirchen am August 1993 eingesegneten Leidensgeschichten wurden die traditionelle in der Gattung der Emailgrafik und der ungarische historische Kreuzweg in der Emailmalerei angefertigt. An den Felsen stellen folgende Individuen die historischen Epochen dar: 1. König Stephan I. der Heilige – Staatsgründung, 2. König Ladislaus I. der Heilige – Ritterwelt, 3. Anonymus – Tatarenzug, 4. König Matthias Corvinus – Humanismus, 5. Georg Kardinal Martinuzzi OSPPE (bekannt als Bruder Georg) – Religionskriege, 6. Ludwig II. – Türkenkriege, 7. Die Frauen in Erlau – Verwaiste Welt, 8. Franz II. Rákóczi – Kuruzenwelt, 9. Sándor Petőfi – Freiheitskrieg, 10. Endre Ady – Erste Weltverbrennung, 11. Trianon – Gekreuzigtes Land, 12. Pál Teleki – Zweiter Weltkrieg, 13. Kardinal Mindszenty – Im Gefengenenjoch, 14. Imre Nagy – Morgendämmerung. Das Bild 15 wurde nicht angefertigt, da „1993 der Künstler die ungarische Auferstehung nicht gespürt und nicht gesehen hat. So blieb der letzte Stein leer.“²¹

Der doppelte Kreuzweg erschien auch in Buchform. Im Band gesellten sich zu den einzelnen Stationen vierzehn ungarische Dichter: István Ágh, Zsófia Balla, László Csiki, György Faludy, István Gittai, Tibor Gyurkovics, Győző Határ, Kamil Kárpáti, Katalin Mezey, Ferenc Mózsi, Gáspár Nagy, Ottó Orbán, Géza Páskándi, Tibor Zalán, und zum 15. nicht angefertigten Bild das Prosagedicht von Ferenc Juhász.²²

Flügelaltar und Stationen für die neue Kirche in Tóti

Der dritte Kreuzweg mit dem Flügelaltar wurde 1994 für die neu gebaute Kirche in Tóti (Partium) mit dem Titel Thérèse von Lisieux angefertigt. Aus dem die Dreifaltigkeit symbolisierenden Dreieck ganz oben im Altarbild beobachtet und hütet Gottes Auge die Guten und die Schlechten. Im zusammengefalteten Zustand sind im oberen Trakt des linken Flügels von Siebenbürgen Symbole der Sonne, rechts der Mond zu sehen. In der Mitte erinnern die die Reinheit der Seele darstellenden Engel und das den Glauben symbolisierende Kreuz, unten die Blumen der Liebe an die Heilige. Geöffnet werden auf dem linken und rechten Flügel Karmelitinnen mit Rosen, Attributen der Heiligen, in ihren Händen

dargestellt. In der Mitte steht die Kirchenlehrerin, Thérèse von Lisieux, mit einem Buch in den Händen, da sie Wissenschaftlerin war. Um sie herum bekamen die Versuchung darstellenden Dämonen, eine Sanduhr als Symbol für das Vergehen der Zeit und andere charakteristische Details ihren Platz.

Die Bilder der 14 Stationen des Kreuzweges wurden im Gegensatz zu den früheren Kreuzwegen nicht im Stil der Emailgrafik, sondern im expressionistischen Stil gemalt, an die Avantgarde-Ära erinnernd. Das Altarbild wurde nicht an dem gewöhnlichen Ort, sondern an der Chorwand platziert. Und die Stationsbilder wurden aus der Kirche von Tóti in das nahe gelegene Pfarrgebäude in Micske versetzt.

Kreuzweg der Kirche des Heiligen Geistes in Hévíz

Der Kreuzweg wurde für die römisch-katholische Neubaukirche mit dem Titel Heiliger Geist zwischen 1996 – 1999 angefertigt.

Bemerkenswert ist die architektonische Gestaltung der Kirche, die aus der Draufsicht eine Taube mit ausgebreiteten Flügeln, das Symbol des Heiligen Geistes, formt. Die sieben Kirchtürme symbolisieren die sieben Gaben des Heiligen Geistes. Diese sind: Weisheit, Verstand/Einsicht, Rat, Stärke, Erkenntnis/ (heilige) Wissenschaft, Frömmigkeit, Gottesfurcht. Die Bilder der Stationen des Kreuzweges stehen in diesem Fall nicht der Emailgrafik, sondern der Gattung der Emailmalerei nahe.

Kreuzweg in Thomasberg (Südliche Batschka)

Der Kreuzweg, der Kalvarienberg und die Kalvarienbergkapelle der Gemeinde in der Südlichen Batschka waren bereits 1870 vorhanden. Die letzte Zeremonie hatte hier im Jahr 1944 stattgefunden. Danach, bis zur Erneuerung der Kalvarienbergkapelle im Jahr 1998, folgte ein hartes, mehr als fünf Jahrzehnte lang dauerndes Schicksal. Die Nischenbilder des Kreuzweges, die Korpora auf dem Kalvarienberg und Bilder in der Kalvarienbergkapelle wurden zerstört. Wie diese aussahen, was und wie sie es darstellten, können wir aus dem kurzen Roman von Nándor Gion mit dem Titel „Virágos katona” (dt. Soldat mit der Blume) erfahren. Nach seiner Beschreibung kamen die Gläubigen jährlich einmal, während der Osterfeiertage, in der weißen Kalvarienbergkapelle vorbei. Unter dem Bronze-Christus und den Bildern des alten Kreuzweges beschwört er das des Soldaten mit der Blume am genauesten herauf. Und zwar: „Auf den in den Steinsäulen eingebauten Bildern schlägt der Soldat mit der Blume den Erlöser mit einer mit Nägeln besetzten Peitsche. Er hat eine sandgraue Kleidung an, und auf der Brust ist eine riesige, gelbe Blume zu sehen (...) Das Gesicht des Soldaten mit der Blume sieht anders als das der anderen aus, es fehlt etwas von den Gesichtszügen. Der Soldat mit der Blume leidet nämlich nicht. Alle anderen leiden [...] Der einzige glückliche Mensch ist der Soldat mit der Blume. [...] Sein Helm sitzt schief auf dem Kopf, ungeschickt erhebt er die Beine hinter dem Erlöser.”²³

Der im Zusammenhang mit der Renovierung entstandene Auftrag beinhaltete die Erstellung der 14 Stationen des Kreuzweges, der drei Korpora auf dem Kalvarienberg, des Auferstehungsbildes über dem Eingang der Kalvarienbergkapelle und des aus fünf Bildern bestehenden „Ecce-Homo“-Altars. Die Arbeit, die insgesamt 23 Emailbilder umfasste, begann 1998 und endete am 19. August 2001 mit der Einsegnung der renovierten Kapelle.

Morvay schuf die Emailen unter Beachtung der Beschreibung im Buch von Nándor Gion. Der Hintergrund der ersten Station beschwört die Metaphorik der echten Via Dolorosa. Neben dem im gelben Kleid prunkenden Pilatus, der sich in wirklicher Entscheidungsposition befindet, steht der ruhige Christus, der um keine Gnade bittet und sein Schicksal voraussieht, in wartender Haltung, in tiefroter Kleidung. Auf seinem Kopf sitzt der das königliche Emblem verhöhnende Dornenkranz, in den zusammenge bundenen Händen befindet sich eine Schilfrispe als Symbol für das Zepter. Im Hintergrund sieht man nicht den Kalvarienberg, sondern die Jerusalemer Gebäudesilhouette. Der Soldat mit der Blume auf den zweiten und neunten Stationsbildern hat ein genauso bärtiges Gesicht, ein Kleid, eine seltsame Haltung wie im Gions Buch. Die Erkennung des Soldaten mit der Blume auf dem zweiten Stationsbild wird durch die Blume mit zehn Blütenblättern an der grau- (und rot-)farbigen Kleidung erleichtert. Die Farbe der Blume ist Gelb wie die der Kleidung des Erlösers. Auf dem neunten Stationsbild ist die vorherrschende Farbe

des Kleides des Soldaten das Rot, das das Leben symbolisiert, und die Blume auf dem Kleid hat jetzt nur sechs Blütenblätter, aber die gleiche gelbe Farbe wie die des Kleides des Erlösers, welches die Farbe der Wiedergeburt und Unsterblichkeit symbolisiert. An den drei Kreuzen am Ende des Kreuzweges sind der gekreuzigte Christus und die beiden Schächer sichtbar. Die Oberfläche über dem Eingang der Kalvarienbergkapelle wird mit dem Auferstehungsbild als fünfzehntes Stationsbild geschmückt. Das Sanktuarium wird vom „Ecce-Homo“-Flügelaltar beherrscht. Auf seinen geschlossenen Flügeln, ähnlich wie auf dem Flügelaltar der Thérèse von Lisieux-Kirche in Tóti, befinden sich auch hier zwei schneeweiße Engel. Wenn die Flügel geöffnet werden, ist in der Mitte Christus zu sehen, wie er im roten Kleid darauf wartet, dass er vor Pilatus geführt wird. Auf dem linken Flügel befinden sich die Brustbilder von Stephan I., dem Heiligen, und Ladislaus I., dem Heiligen, auf dem rechten die von Margareta von Ungarn, der Heiligen, und von Elisabeth von Ungarn, der Heiligen.

Werke an öffentlichen Orten, Denkmäler

Sieben Pfeile der Ungarn

Morvay entsprach Aufträgen zur Schöpfung von Werken, die das Bedürfnis der Kinder nach Märchen befriedigten, genauso gern wie jenen, die an die Beschwörung wichtiger Ereignisse der ungarischen Geschichte anknüpften. So geschah es auch im Jahre 1996, als er den Wettbewerb einer belgisch-amerikanisch-ungarischen Gesellschaft gewann und das aus 56 großformatigen Emailbildern bestehende monumentale Werk mit dem Titel „Sieben Pfeile der Ungarn“ neben der zum Nationalen Historischen Gedenkpark in Ópusztaszer führenden Straße anfertigte. Die riesige Raumplastik besteht aus sieben zwölf Meter langen, in einen Kumanenhügel eingeschlagenen Stahlpfeilen. Auf den Emailbildern mit einer Oberfläche von insgesamt 96 m² je vier Bilder an der Spitze und je vier an der Befiederung befinden sich Motive der ungarischen Vergangenheit und Symbole, die das Gedenken an bedeutende Persönlichkeiten der Landnahme beschwören. Über dieses Werk schrieb er wie folgt 1996 im Weihnachtsheft der Zeitung „Esztergom és Vidéke“: „Auch der ersten Stadt der christlichen Könige und der christlichen Ungarn widme ich mein Werk – auch wenn mit mancher Bange. Mir sind nämlich die Kulissen der Kindheit so heilig, dass auch meine kreative Phantasie dazwischen, in jenen prächtigen Raum, nur unmutig eintreten kann. (Den Auftrag würde ich aber nicht ablehnen ...) Ich musste untreu sein, dass ich auch den »heidnischen« Ungarn Memento in der Puszta aufstellen kann. In der Stätte unseres Verbandes, unserer Oberherrschaft, in Ópusztaszer, die die letzte Station vor Esztergom war! Der Abdruck des Geistes meines Geburtsortes befindet sich auf den Emailbildern, vom Glanz des Christlichen Museums werden auch meine Pfeile mehr verziert sein, und die vielen liebevollen Winkel in der Wasserstadt, die Insel, die planschende Stille zogen alle in die Bilder ein. Die „Sieben Pfeile der Ungarn“ geben Kraft. Wir sollen uns und einander in dieser grausamen Welt in Gnade, in Herrlichkeit der Weihnachten behalten.“²⁴

Während der Vorbereitung der Jahrtausendfeier 2000 schrieb die Stadt Esztergom einen Landeswettbewerb im Jahre 1998 zur Erstellung eines Millenniumdenkmals aus. Morvay nahm an dem Wettbewerb mit keiner Plastik, sondern mit einem riesigen Tafelbild mit Email-Sgraffitotechnik auf dem Abhang vor dem Basilikator in Richtung Donau teil. Bei dem 12 × 10 Meter groß geplanten Werk ging es um die Darstellung von Stephan I., dem Heiligen, wie am Krönungsmantel zu sehen ist. Zwar verlief der Wettbewerb nicht erfolgreich, aber einen der beiden von der Stadt gespendeten Preisen für die teilnehmenden Künstler erteilte ihm die Jury.

Jahrtausend-Denkmal der Stadt Hévíz

Die von der Stadt Esztergom im Jahre 1998 mit einem Preis bewertete Bewerbung von Morvay über Stephan I., den Heiligen, wurde schließlich nicht in Esztergom, sondern, leicht modifiziert, als Jahrtausend-Denkmal an der Seitenfassade des Rathauses Hévíz realisiert. Das aus zwölf Tafeln bestehende, 6 × 4 Meter große Werk erinnert die Passanten seit September 1999 an unseren Staatsgründer König Stephan I., den Heiligen.²⁵

Die Emailbilder der heiligen Anna und des Stephan I., des Heiligen, in Esztergom

Nach den Millenniumsfeiern wurde er vom Esztergomer Rudnay Sándor Verein für Kultur und Stadtschutz beauftragt, einen Plan für verzierende Werke an der südlichen Außenwand der Heiligen Anna-Kirche im Prachthof der Mindszenty Schule einzureichen. Der Plan, der die großformatigen Bilder von Kardinal und Erzbischof Alexander Rudnay – der veranlasst hatte, die Heilige Anna-Kirche zu bauen –, von József Kardinal Mindszenty, von der Stephanskrone, von Stephan I., dem Heiligen, sowie von der heiligen Anna beinhaltetete, wurde von den Auftraggebern angenommen.

Zuerst wurde das 250 × 130 cm große Emailbild von der heiligen Anna am Kirchtag, dem 26. Juli 2002, eingesegnet.²⁶ Das nächste Werk, das Stephan I., den Heiligen, und den heiligen Emmerich mit dem Eber darstellt, erhöhte den Glanz des Kirchtages im Jahre 2003. Eine Reportage über das Ereignis endete mit der Hoffnung, dass „noch die kleineren Emailbilder von der Stephanskrone sowie von den Kardinälen Rudnay und Mindszenty, die im oberen Trakt fehlen, gewiss im nächsten Jahr erstellt werden können, denn die Finanzierung ist bereits gesichert“.²⁷

Gleichzeitig mit diesen wurden die Symbole der protestantischen Kirche in Schorokschar und Wappen für die Musikschule angefertigt. Die weiteren geplanten Werke für die Wand der Heiligen Anna-Kirche in Esztergom konnten wegen der Krankheit von László Morvay nicht mehr erstellt werden.

Das hervorragende Ergebnis seiner Organisationstätigkeit für Kunst war die von ihm im Jahre 1997 gegründete Gesellschaft Ungarischer Emailkünstler, deren Gründungspräsident er bis zu seinem Tod im Jahre 2004 war.

Erinnerung der Zeitgenossen an László Morvay

Balázs Feledy: *Regung, Emotion, Gedanke (Abschnitte)*²⁸

László Morvay musste erst sterben, damit wir allmählich erkennen konnten: Er war ein universales Talent, seine Affinität trieb ihn zur Verwirklichung einer Vielzahl künstlerischer Umsetzungen, mit einer stark überdurchschnittlichen Leistung. Was alles nun war László Morvay? Erstens, natürlich, Zeichner, Bildgrafiker, der in erster Linie in der Anwendung der Lithographie und der Radierungstechnik zu Hause war. Ab Ende der '70er Jahre begann er sich intensiv mit der Emailkunst zu beschäftigen (beinahe gleichzeitig mit dem Aufschwung der neuen ungarischen Emailkunst, denn die Internationale Künstlerkolonie für Emailkunst in Kecskemét begann ihren Betrieb im Jahre 1975), in der er seine individuellen Fähigkeiten in der Grafik mit dieser alten Metalltechnik kombinierte. Er entwickelte auch eine spezifische Sgraffitotechnik, dann das Maleremail, und erstellte die Gattung der Emailgrafik. Seine künstlerische Laufbahn spannt einen breiten Bogen, aber er ist der Künstler, dessen Lebenswerk nicht beurteilt und aufgeführt werden kann, ohne seine pädagogische Tätigkeit zu erwähnen. Es war nicht nur ein erfolgreicher, sondern auch ein besessener Lehrer. (...)

Seine Organisationsfähigkeit und die Erkennung der Atmosphäre der Zeit erlaubten ihm später, im Rahmen des „Fiebers“ der Vereinsgründung, dass er Gründer und Initiator der Gesellschaft Ungarischer Emailkünstler wurde. (Auch die Art der Wahl des Namens zeigt etwas! Nicht „Ungarische Gesellschaft für Emailkünstler“, sondern „Gesellschaft Ungarischer Emailkünstler“. Die Wortfolge hebt wichtige Akzente heraus! [Im Ungarischen ist eine umgekehrte Wortfolge gültig, das erste Wort des Namens ist „Emailkünstler“, auf dem also der Akzent gesetzt wird – Anmerkung des Übersetzers]) All dies war 1997 geschehen. Bis zu seinem Tod war er der Gründungsvorsitzende der Gesellschaft, deren Mitglieder die allerbesten Künstler sind. (...)

Sein Talent richtete sich auch auf das Schreiben, die Literatur. Nicht nur ihm widmeten die eminenten Zeitgenossen hervorragende Gedichte (es zeigt auch die Qualität der eigenen Persönlichkeit!), sondern er schrieb auch selber tolle Gedichte, darüber hinaus manifestierten sich seine schriftlichen Fähigkeiten in Schriften über die visuelle Erziehung. (...)

László Morvay war emotionszentriert, aber nicht sentimental. Er lehnte die Gleichgültigkeit, die Entfremdung wirklich ab. Wenn ihm etwas – aber auch seiner Kunst – etwas weit entfernt stand, war

es die Gleichgültigkeit. Auch die Titel seiner Werke spiegeln diesen überschwänglichen Aussage-Reichtum wider, und diese Titel zeigen seine Neigung zur Literatur. (...)

Im Jahre 1997 bereitete sich Laci [Kosename für László] sehr auf seinen fünfzigsten Geburtstag vor. Es war ihm wichtig. In der Heimatstadt, Esztergom, organisierte er eine Ausstellung, ein Fest, nicht nur an irgendeinem Ort, sondern in der Basilika. Dies muss jetzt erwähnt werden, denn später werden seine damaligen großen Vorbereitungen klar. Den sechzigsten Geburtstag konnte er nicht mehr feiern ...

Ferenc Czirok: Feuerertrag-Schwung an Gedenken von László Morvay²⁹

*„Das Bild wird aus der Flugbahn des Lavakerns der Flammen und Funken
in Form gebracht, und mit dem Schweiß zusammen kühlt es sich ins Zeitlose
ohne, dass sein Farb-Glühen verblassen würde.“*

(István Ágh: Email und Gobelín)

Den Mut des Prometheus soll derjenige besitzen, der aus dem im Feuer sprudelnden glasartigen Material, mit der Kraft seiner schaffenden Seele, ein Bild auf eine Metallplatte zaubern will. Er braucht ein Feuer im Herzen und im Geist für diesen Traum, das Feuer der Seele. Im schöpferischen Glühen wird die Gegenwart zerstört und wird die Zukunft geboren. In der Tiefe des Aufloderns werden Gedenkfeuer ausgelöst. In ihrem Licht sind Teenager-Jungen, unter ihnen László Morvay, sichtbar, die – nach Feierabend – in den schaumigen Wasserfall des vom Esztergomer Schwimmbad in die Kleine Donau ausströmenden Wassers springen und mit wilden Schreien in das dahintreibende Wasser der Donau platschen. *Feuer und Wasser.*

Ein neues Auflodern, in zehn Jahren treffen wir uns wieder, er hielt die Langspielplatte „Bridge Over Troubled Water“ von Simon and Garfunkel in seinen Händen, auf deren Rückseite die englischen Liedtitel der Platte zu finden waren – einschließlich der poetischen Zeile der Titelsong-Aufnahme: „Wenn Du nicht einen guten Freund findest, kann ich mit dir sein, werde ich eine Brücke über aufgewühltes Wasser sein ...“

Fortdauerndes Regenbogen-Glühen der Farben. Jahrzehnte werden eingäschert. 1997. Meine erste Einzelausstellung, XVIII. Bezirk, Rózsa Galerie. Morvay und viele Künstlerfreunde sind anwesend. Er bot an, dass er meine nächste Ausstellung gerne organisieren würde, im großen Raum der Schorokscharer Ortsgeschichtlichen Sammlung. So geschah es auch.

Inzwischen erstellte ich neue Bilder und Zeichnungen, dann hatte ich Lust, einen Blick auf die Geheimnisse der Emaillierung zu werfen. Das Feuer verbrennt, schafft und beleuchtet. Sein Schein richtet sich auf alte Freundschaften. An einem nebligen Herbsttag stehe ich mit Laci Morvay am Grab von György Kollár und István Kollár, bei verpuffenden Flammen von Grablichtern.

Bei dem Leuchtfeuer der Seele wurden auch Gedichte geboren. Unsere in Verlangen brennenden, alten schönen Wörter wurden von der seelenbelästigenden Flugasche der in Mode gebrachten groben Beiwörter und Redewendungen bedeckt, und so selten können diese abgewaschen werden. Angeregt vom Schmerz wegen des Verlustes der Eltern, vor allem des der Mutter, schrieb Morvay eher authentische Gedichte als über die Liebe: „weder Fanfare noch Kanonenfeuer / nur das Mündungsfeuer unserer Stöpselflinte / sollte dir ewige Licht versprühen.“ *Reinigungsfeuer.*

Ein israelischer Bekannter von mir, mit dem ich im Herbst vorigen Jahres in Kecskemét zusammen emaillierte, sendete mir das Heft Februar 2000 des „glass on metal“ The Enamelist's Magazine. Darin enthalten war die Liste weltweiter Emailwerkstätten und Künstler. Zum Teil mit deren Hilfe organisierte László Morvay die I. Internationale Budafoker Emailkunst-Triennale im Jahre 2001. *Schöpfungsfeuer.* „Das Material unserer Erde ist ein an einem Metallkern haftender Silikatmantel, eine Beschichtung. Das an das Metall gebrannte Email ist genau das Gleiche.“ (Mihály Kátai) Auch im physikalischen Sinne schafft jemand eine neue Welt, der Email anfertigt. Im Emailreich hat sowohl der Goldschmied als auch der industrielle Emailhersteller einen Platz. Wenige Künstler brachten den Mut auf, die uralte Technologie der Emaillierung zur „Feuermalerei“ zu verzaubern und damit einen neuen Zweig

der bildenden Kunst zu schaffen. Nach Zeichnungen, Stichen und einzelnen Spiegelgrafiken kartierte Morvay dann erfolgreich auch viele Landschaftseinheiten des für ihn bis dahin unbekannten Emailandes, sodann legte er großformatige Werke an öffentlichen Orten und kleine, ideenreiche abstrakte Bilder auf den imaginären Tisch der ungarischen bildenden Kunst, in dieser spektakulär zeitlosen Gattung mit umstrittener Zugehörigkeit. *Schöpfungsfeuer*.

Brechen wir zu einer Fantasiereise im Bild „Schreitender Opussum trifft Örsi“ von László Morvay auf (siehe Bild 39). 1999 wurde es auf einer Kupferplatte mit den Maßen 20 × 19,5 cm angefertigt. Im Bild sieht man viele der Elemente, die gut zu anderen Werken Morvays auf Kupferplatten passen. Wir müssen unsere Vorurteile ablegen, dass das Bild nicht nur ein Ölgemälde auf Leinwand oder auf Holzfaserplatte gemalt sein kann. Denn ein Werk kann auch mit neuem Instrumentarium auf polierter, geätzter Kupferplatte entstehen, wo wir wegen der transluzenten Grundierung selbst das Rote des Kupfers beobachten. Diese rötlichen Linien und Flächen verursachen die starke grafische Wirkung des gesamten Werkes, sowohl für die Gestalt „Örsi“ als auch die Gestalt „Opussum“, die vorhat zu schreiten (wie Morvay schreibt). Örsi hat eine starke Grundlage mit einer renaissanceähnlichen Figur, die im Lande der heute scheinbar wankenden Kulturen in Europa Richtlinien beachtet. Opussum ist ein Vertreter des „rechtzeitig“ ankommenden Todes und des physischen Ablaufens, der Schönes und Gutes, Knochen und Blut, Blumen und Traum und alle unsere verderblichen Schöpfungen mitnimmt. Meine Finger sind auf dem Email, mit der Kraft meiner Seele folge ich den von Morvay gezogenen Linien. Ich versuche mich hoffnungsvoll und vertrauensvoll mit Örsis lebensbejahendem Glauben zu identifizieren, auf dem Seelenweg unseres mühseligen Lebens. *Eviges Feuer*.

István Gittai: Nach zehn Jahren³⁰

Im August neunzehnhundertneunzig drückten wir uns das erste Mal die Hände auf dem Campingplatz in Tschowanka (ung. Csobánka). Als er erfuhr, dass ich aus Großwardein, der Heimatstadt seiner Mutter, ins Zelt des ungarischen Schriftstellertreffens im Karpatenbecken kommen würde, nahm er mich sofort als einen Freund auf, was mit einem Glas hausgemachten Schnaps geheiligt wurde. Später breitete er den Inhalt seiner Mappe mit Zeichnungen aus. Es stellte sich heraus, dass er in Pesterzsébet das Gaál Imre Studio leitete und auch an der Universität in Fünfkirchen Zeichnung lehrt.

An einem Wochenende kam er nach Großwardein und bot dem Herrn Diözesanbischof József Tempfli an, dass er gern bezüglich der leeren Wand der frisch renovierten Burghkirche einen Flügelaltar und Stationen des Kreuzweges einreichen würde. Seiner künstlerischen Idee und seinem Eifer folgte die Tat, und anlässlich der ersten Varadinum Festwoche (1992), in Anwesenheit von kirchlichen Honoratioren und dem guten Publikum in Großwardein, wurde Weihwasser auf die Morvay-Werke gesprüht.

Einige Jahre später fertigte er einen Flügelaltar und vierzehn Stationsbilder in der winzigen katholischen Kirche meines Heimatdorfes an. Und danach wurde von ihm ein Märchenzug mit den bekannten Akteuren der ungarischen Märchenliteratur an den Außenwänden des erneuerten Kindergartens der Großwardeiner Lutheraner „abgefahren“. Er wurde Schamane der Emailkunst, so ließe sich sagen.

In Ópusztaszer fertigte er die sieben Pfeile, die Pál Kő so bewertet: „Mein kleiner László, ich weihe dich als Bildhauer ein!“

Und die Installation „Stephan I., der Heilige“ in Hévíz wurde ein wichtiger Teil des Stadtbildes.

Während der Genesung nach einer schwierigen Operation drückte er den Wunsch aus, dass ich seine Laufbahn aufschreiben solle. Ich wollte es tun, und so schrieb ich es nieder. Er las es durch und korrigierte das Manuskript „Tűzben járt vala“ (dt. etwa: Er ward einst im Feuer gewesen). Dann musste er wieder ins Krankenhaus. Ich besuchte ihn mehrere Male. Bei einer Gelegenheit nannte ich Don Quijote. Er lächelte bitter.

Mein Freund, László! Ich vermisse dich seit zehn Jahren. Ich binde deinen ehemaligen Pullover um meine Taille, sobald mich die Kälte belästigt und mein Blut in schmerzhaftes Wallung gerät.

Das Nachleben deiner Werke würde eine Messe verdienen, bevor es aus dem bedauerlichen Gedächtnis der Nachzeit gelöscht würde. Auch der Allmächtige könnte gnädiger zu deinem Lebenswerk sein!

Tibor Nagyfalusi: In Memoriam. 1947 László Morvay 2004 **(Abschnitte)³¹**

(...) Die Ungarn und das Christentum – auch als eine Einheit zu betrachten – waren für Morvay keine leeren Phrasen, sondern eine tief erfahrene reale Sakralität, ebenso der „Geist“ des mit unserem ersten König gemeinsamen Geburtsortes. Mit einem eigenen Werk am öffentlichen Ort gerade hier vor dem Großen Werk von Stephan I., dem Heiligen, zu salutieren, war natürlich sein innerster Wunsch. „Den Auftrag würde ich aber nicht ablehnen“, schrieb er in seinem „Geständnis“ an unsere Zeitung zu Weihnachten 1996.

Er musste noch fünf bis sechs Jahre warten, um ihn annehmen zu können. Davor reihte er seine liebend-ironischen Vergrößerungen mit Zimmer-Maßstab über die Kleinkariertheit unserer Menschlichkeit in der Galerie des ersten Alma Mater auf (im Februar 1997) – seine diversen und überlegenen profanen Altäre und „zungenfertigen, gefallsüchtigen, ausdehnenden, verfehlten“ (usw., usw.) Kakadus. An seinem im September jenes Jahres halbjährhundertigen Jahrestag seines Lebens organisierte er mit Hilfe seiner Freunde eine „anomale, retrospektive“ Ausstellung im Rundgang an der Außenseite der Basilika-Kuppel. Wie er „in der vorherigen Verkündigung“ schrieb: „Ich will die Errungenschaften in der bildenden Kunst der letzten 50 Jahre meinen bereits sicher im Himmel lebenden Eltern, den vielleicht dorthin geratenen Freunden, den interessierten Engeln und den aufsteigenden Besuchern zeigen.“ (...) Im Jahre 1999 – anlässlich der Einweihung des Werkes in Hévíz – schrieb ich in unseren Kolumnen, was ich oft von ihm hörte:

„Ich will so lange nicht sterben, bis in einem öffentlichen Raum in Esztergom ein Werk von mir nicht steht ...“ Und ich fügte hinzu: „Viele in voller Schöpfungskraft erlebte Geburtstage wünschen wir auch zur Verwirklichung dessen. (In der Hoffnung, dass viel weniger Zeit, als er noch hat, ausreicht ...).“

Lieber Laci! Diese sollten wirklich und auch zweimal die aufrichtigsten Glückwünsche sein. Niemand dachte, dass es nur knapp ausreicht: Im Hof der Mindszenty Schule wurde im Jahre 2002 an die Rückwand der Rundkirche das große Emailwerk von der heiligen Anna angebracht und eingeweiht und im vergangenen Jahr das zweite, die Gestalt von Stephan I., dem Heiligen, vom Krönungsmantelinspierten Idol-Riesen ...

Dadurch kehrtest du auch so nach Hause, wie du wirklich wolltest. Wir dachten nicht, wollten nicht denken, dass du mit deiner ewigen Anwesenheit zusammen auch deine ewige Abwesenheit schaffst.

Jegyzetek / Noten

- 1 (muzslai) [Muzslai Zsitva Ágnes]: Hazaváró napok. Esztergom és Vidéke (továbbiakban: EVID / im weiterhin: EVID), 2002. szeptember 5. 36. sz.
- 2 Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel nemzetségrendi táblákkal. VII. köt. Pest, 1860, Ráth Mór K. 567–568. pp. A Morvay család címere, amelyet a leszármazottak engedtek át közlésre. / Das Wappen der Familie Morvay, das von den Nachkommen zur Veröffentlichung freigegeben wurde.
- 3 Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel nemzetségrendi táblákkal. IV. köt. Pest, 1853, Ráth Mór K. 251–268. pp. http://mek.oszk.hu/09300/09379/pdf/mo_csaladai_04.pdf A címer lelőhelye a Fráter család honlapja / Quelle: Webseite der Familie Frater: <http://web.t-online.hu/comcombt/frater.html>
- 4 Dr. Morvay Zsigmond és Fráter Margit eljegyzési meghívója <http://web.t-online.hu/comcombt/frater.html> dokumentumtár, egyéb dokumentumok. (letöltve / heruntergeladen: 2017. január 14.)
- 5 Képviselőházi irományok, 1910. XXV. kötet • 747–764., CXXXI–CXXXVIII. sz. Irományszámok 1910–764. A képviselőház elnökének jelentése az 1910–1915. évi országgyűlés II. ülészakáról https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI_1910_25/?query=morvay%20zsigmond&pg=451&layout=s
- 6 Képviselőházi napló 1910. XXVII. köt. 1910/53. ülésnap https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1910_26/?query=morvay%20zsigmond&pg=203&layout=s
- 7 Képviselőházi napló, 1910. XXXIII. kötet • 1916. november 27. – február 1. Ülésnapok 1910–682 https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1910_33/?query=morvay%20zsigmond&pg=242&layout=s
- 8 Országgyűlési almanach 1884–1944, 1927–1931. évi országgyűlés Kun Andor – Lengyel László – Vidor Gyula szerk.: Magyar országgyűlési almanach. Budapest, 1932. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1927-1931_1/?query=morvay%20zsigmond%20dr&pg=205&layout=s
- 9 Tóth Orsolya Enikő: Morvay László pedagógiai életműve, jelentősége, utóélete – általános egészségfejlesztési és preventív szempontból. Szakdolgozat. ELTE PPK, 2009. 98 p. Továbbiakban Tóth + oldalszám / im weiterhin Tóth + SeitenNr. <http://www.morvaylaszlorajzszakkor.hu/download/MORVAY.doc.pdf>
- 10 (Gittai István – Feledy Balázs – Szabics Ágnes:) Morvay László 1947–2004. (Szerk.: Morvay Petra – Kovács Borbála). Budapest, 2009. M. Németh Márta magánkiadása, 97. p. https://issuu.com/kobart/docs/morvay_laszlo_1947-2004 (letöltve / heruntergeladen: 2017. január 13.) Továbbiakban / im weiterhin: Morvay László 1947–2004
- 11 Hír. Dolgozók Lapja, 1976. május 23. 121. sz.)
- 12 P. Szűcs Julianna: Ki mit tud – rajzban, színben, formában – Morvay László szakköri bemutatója a Helikon Galériában. Népszabadság, 1983. július 1.
- 13 Gittai István: „Tűzben járt vala” – Morvay László pályaképe. In Morvay László 1947–2004. 19. p. (Gittai István idéz P. Szűcs Julianna írásából. / Zitat von Julianna P. Szűcs nach István Gittai)
- 14 Gittai i. m. 20. p.
- 15 Jenkei János: Az esztergomi képző- és iparművészek III. városi tárlata. Dolgozók Lapja 1975. május 18. 115. sz. 6. p.
- 16 Ágh István: Morvay Grafikái. Kortárs, 1976, március. Idézi Gittai / Zitat von Gittai 21. p.
- 17 Kapuvári Gábor Béla: Perben, vitában. Jegyzetek Morvay László esztergomi kiállításáról. Dolgozók Lapja, 1977. május 21. 118. sz. 4. p.
- 18 (— j —) [Jenkei János]: Morvay-grafikák a pincetárlaton. Dolgozók Lapja, 1978. május 20. 117. sz. 4. p.
- 19 Onagy Zoltán: Isten szereti a szépet – interjú Morvay Lászlóval. Új Forrás, 1996. 8. sz. <http://www.jamk.hu/ujforras/960819.htm> (letöltve / heruntergeladen: 2017. január 13.)
- 20 Czirok Ferenc: Kakadusors. EVID, 2004. április 8. 14–15. sz. 7. p. (Magyar–német fordítás / Übersetzung aus dem Ungarischen: Dr. Mohos Éva)
- 21 Gittai 36. p.
- 22 Morvay László hagyományos és a magyar történelem jeles személyeit bemutató tűzzománc stációi – 15 kortárs költő versével. Bev.: Mayer Mihály pécsi megyéspüspök. Bev. tanulmány: Molnár János pap-tanár lelkész. Köszöntő: Bedy István polgármester. Harkány, 1993, Harkány Róm. Kat. egyházközség, 39 p. III.
- 23 Gion Nándor: Virágos katona. In. Gion Nándor: Latroknak is játszott. Bukarest, 1980, Kriterion Könyvkiadó, 27. p.
- 24 Morvay László: A magyarok hét nyila. EVID, 1996. december 19. 51–52. sz. Idő–Mű–Hely melléklet I. p.
- 25 N[agyfalusi]. T[ibor]: Munkák és (születés)napok. Esztergomtól Hévízig – Morvay Lászlóval. EVID, 1999. szeptember 9. 36. sz. 4. p.
- 26 Morvay-tűzzománc táblaképet avattak. EVID, 2002, augusztus 29. 34–35. sz.
- 27 (P)[álos Imre]: Szent Anna búcsú: Tűzzománc táblakép-avatás. EVID, 2003. július 31. 30. sz. 3. p.
- 28 Feledy Balázs: Indulat, emóció, gondolat – Morvay László művészi munkásságáról. In Morvay László 1947–2004., 73–83. pp. (részletek)
- 29 A visszaemlékezés felkérés alapján e kötet részére készült. / Die Erinnerung wurde auf Beauftragung für dieses Buch geschrieben.
- 30 Gittai István: Tíz év után. Morvay László (Esztergom, 1947 – Budapest, 2004) emlékkiállítás a TÁR-LAK Szalonban. Elhangzott 2014. november 5-én az emlékkiállítás megnyitóján. / Gedenkausstellung im TÁR-LAK Salon. Vorgetragen auf der Ausstellungseröffnung am 05. 11. 2014.
- 31 Nagyfalusi Tibor: 1947 Morvay László 2004. EVID, 2004. április 8. 14–15. sz. 6–7. pp.

Függelék / Anlage

Kiállításai / Seine Ausstellungen

Önálló kiállítások / Einzelausstellungen

- 1970 Esztergom, Látszerészeti Eszközök Gyára;
1974 Esztergom, Művelődési Központ;
1975 Firenze, I. M. L. Galéria (Olaszország);
1976 Budapest, Ferencvárosi Pincetárlat;
1977 Selmezbánya, (Banská Štiavnica, Csehszlovákia);
1977 Esztergom, Művelődési Ház;
1977 Tokod, Művelődési Ház;
1978 Budapest, Ferencvárosi Pincetárlat;
1978 Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 12. sz. kerületi könyvtára;
1980 Zürich, Kunstgewerbeschule (Svájc);
1981 Budapest, Pesterzsébeti Múzeum;
1983 Souk Ahras (Algéria);
1987 Pennsylvania, Pennsylvania State University (USA);
1988 Vaseda Egyetem Kodály Intézete (Tokyo, Japán);
1989 München, Pedagogische Aktion;
1990 Bécs, Galéria Seghaier;
1990 Budapest, Gaál Imre Galéria;
1991 Esztergom, Balassa Bálint Múzeum;
1991 Pécs, Ferenczy-terem, Képcsarnok;
1992 és 1996 Nagyvárad, Tibor Ernő Galéria (Románia);
1993 Pécs, Kis Galéria;
1994 Esztergom, Céh Galéria, Művelődési Ház;
1994 Kőszeg;
1995 Budapest, Csontváry Terem;
1995 Budapest, Fortuna Galéria;
1996 Neumünster, Hamburg (Németország);
1997 Esztergom, Tűzzománc remeklések, Petőfi iskola HÍD Galéria;
1997 Budapest, Múcsarnok, Magyar Szalon;
1997 Esztergom, Bazilika kupolája (50 éves jubileumi);
1997 Budaapest (Soroksár), Galéria '13;
1997 Ferihegy Galéria, Németh Mártával;
1998 Budapest, Érintés Galéria; 1999 Budapest, Vigadó Galéria;
1999 Tihany, Bencés Apátság;
1999 Budapest, Kereskedelmi és Iparkamara;
2000. Debrecen, Szent Korona a Kortárs Zománcművészetben;
2000 Budapest, Jazz Galéria;
2002 Herend, Porcelángyár kiállítóterme;
2002 Budapest, „Totemek és idolk”, Duna Galéria;
2002. Párizs, Magyar Intézet (Franciaország);
2002 Herend, Porcelángyár kiállítóterme; Budapest, Duna Galéria, Párizs, Magyar Intézet;
2003 Balatongyörök, Hal-táj.

Emlékkiállítások / Gedenkausstellungen

- 2004 Hévíz, Csokonai napok; 2007, 2015 Budapest (Soroksár), Galéria '13, Emlékkiállítás
2014 Szombathelyi Képtár; Esztergom, TÁR-LAK Szalon
2016 Budapest, Széphárom Közösségi Tér „TÜZZEL, VASSAL” címmel, kortárs művészek kiállítása Morvay László emlékére. Kiállítók: Bessenyei Valéria, Czóbel Marianna, Gergely Judit, Hernádi Paula, Hollósy Katalin, Morvay László (1947–2004), Rác Gábor, Végh Éva, Zsuffa Péter

Csoportos kiállítások / Gruppenausstellungen

- 1975–1980 Miskolci Grafikai Biennálék és Krakkói Grafikai Biennálék
1975 Esztergom, Balassa Bálint Múzeum, III. Esztergomi Tárlat
1978 Liege Cirq Diverse (Belgium) szakkörös tanítványaival állított ki Belgiumban
1981 Esztergom, Petőfi Sándor Művelődési Központ, Képi Gondolatok Vaderna József verseihez
1983 Souk Ahras (Algéria)
1991 Esztergom, Szabadidőközpont (Zöldház), Esztergomi Művészek Céhe bemutatkozó kiállítása
1992 Esztergom, Vármúzeum, Rondella Galéria, Esztergomi Művészek Céhe
1993 Esztergom, Duna Múzeum, Esztergomi Művészek Céhe
1993 Espoo (Finnország), Esztergomi Művészek Céhe kiállítása a testvérvárosban
1994 Révkomárom (Szlovákia), Esztergomi Művészek Céhe
1997 Budapest, Budafok-Tétényi Művelődési Ház Budafok-Tétényi Galériája, Tűzzománcművészek Magyar Társasága (TMT) bemutatkozó kiállítása
1998 Kecskemét, Kecskeméti Képtár, Kortárs magyar zománcművészet
1998 Budapest, Józsefvárosi Kiállítóterem, Tűz-tér-kép, a TMT kiállítása
1998 Budapest, Páholy Galéria, Minizománc-névjegy
1999 Budapest, Vigadó Galéria, Tűzzománcművészek az ezredvégen. A TMT bemutatkozó kiállítása
1999 Budapest, Vigadó Galéria, Morvay László, Hévízi Éva, Morelli Edit és a TMT tűzzománc-kiállítása
1999 Budapest, Kolibri Színház, Zsebtűz (a TMT közgyűlés részeként)
2000 Győr, Petőfi Sándor Városi Művelődési Központ, Kortárs Galéria, a TMT országos kiállítása
2000 Budapest, Kolibri Színház, Minizománc-névjegy (a TMT közgyűlés részeként)
2000 Budapest, Lurdy Galéria, a TMT országos kiállítása
2001 Budapest, Nagytétényi Kastélymúzeum és Jazz Galéria, I. Nemzetközi Budafoki Tűzzománcművészeti Triennále
2001 Budapest, Millennium Szalon, Kortárs magyar zománcművészet 1960–1995
2001 Budapest, Ráday Galéria, Tűzmadár

Alapító, alapító tag / Gründer, Gründungsmitglied
 1974–2004 Gaál Imre Ifjúsági és Gyermek Képzőművészeti Stúdió (alapító művészeti vezető)
 1991–1994 Esztergomi Művészek Céhe, alapító tag
 1997–2004 Tűzzománcművészek Magyar Társasága (alapító elnök)

Tag / Mitglied: MAOE, Magyar Grafikusművészek Társasága; Magyar Illusztrátorok Társasága

Díjai / Preise

1981 Bp. XX. kerületi Művészek Tavaszi Tárlata grafikai díj
 1983 Szahara-nagydíj (Algéria); 1994, Kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely nagydíja
 1998 Esztergom országos pályázata helyi millenniumi emlékmű megalkotására. Alkotói díj
 2000 Szent korona a kortárs zománcművészetben, Debrecen, nagydíj

Bibliográfia / Bibliographie

Verseskötet / Gedichtband

Morvay László: és oly ritkán. Versek, képek 1972–1997. [Illusztr.: Morvay László.] Szerk.: Zalán Tibor. Fedélterv és tipográfia: M. Németh Márta. Framo Publishing, Chicago – M-Szivárvány Alapítvány, Budapest, 1997. 70 p. Szivárvány könyvek 33.

Méltatások, interjúk, kritikák / Bewertungen, Interviews, Rezensionen

(válogatás, időrendben / Auswahl, chronologisch)

Ágh István: Morvay László grafikái. Kortárs, 1976. március
 Simonffy András: Morvay László kiállítása Esztergomban. Új Tükör, 1977. június 19.
 Kapuvári István: Rajztábor a Duna parton. Szövetkezet, 1978. július 2.
 P. Szűcs Julianna: Ki mit tud – rajzban, színben, formában – Morvay László szakköri bemutatója a Helikon Galériában. Népszabadság, 1983. július 1.
 Husz Mária: Ki van a tükörben? – Ádám, 1985. február
 Morvay László és tanítványai. Dunántúli Napló, 1985. október 10.
 Lengyel Nagy Anna: Erzsébeti történet hajókötéllal. Siker, 1986. 6. sz.
 Keresztes Ágnes: Patthelyzet. Új Tükör, 1987. július 25.
 Petróczi Éva: Morvay-töredék. Szivárvány, 1988. február
 Orbán Zoltán: Elvárásolt Kastély Belsőbárádon – Jelen, aminek nincs jövője. Fejér Megyei Napló, 1988. július 25.
 Kárpáti Kamil: Morvay László művészete. – Magyar Fórum 1991. április 11.

Gittai István: Elfogult vallomás. Kelet–Nyugat, 1991. május 31.
 Kenéz Ferenc: Jöjjön Európa Soroksárra! – Beszélgetés Morvay László grafikusművésszel. Esti Hírlap, 1991. június 17.
 Kiss Dénes: Magyar rajztanítási módszer Japánban. Magyar Fórum, 1991. november 21.
 Gittai István, Szűcs László: Az ember nem a kezével rajzol – Morvay László grafikus kiállítása a nagyvárad Tibor Ernő Galériában. Bihari Napló, 1992. május 15.
 Fried Alice: Közöttünk élnek – Egy boldog ember. Pestszenterzsébet–Soroksár, 1992. október 2.
 Zalán Tibor: Nagyvárad keresztút – Morvay László tűzzománcai. Szivárvány, 1993. 2. sz.
 Pusztai János: Emberek, angyalok, madarak – hálóban. Világszövetség, 1993. május 25.
 Gittai István: Varadinum '94 – ÉKítésre való alkotások. Heti Magyarország, 1994. május 13.
 Mese a művészetről (is)... – A Gaál Imre Stúdió. Mindenművészeti Magazin, 1994. 4. sz.
 Gittai István: Földbe fúródó nyílak: Morvay László: „mindig profikkal hozott össze a jó sorsom” Demokrata, 1996. 37. sz.
 Morvay László grafikusművész... Esztergom és Vidéke (továbbiakban: EVID) 1997. 9. sz. Idő–Mű–Hely melléklet II. p. (Szerkesztőségi cikk, idézettel Pap Gábortól)
 Csáki Imre: Mintha madarak, mintha lények. Repülőtéri Magazin, 1997. október 13.
 N[agyfalusi] T[ibor]: Munkák és (születés)napok Esztergomtól Hévízig – Morvay Lászlóval. EVID, 1999. szeptember 9.
 Zalán Tibor: Istenember – emberisten. Morvay László stációi a vajdasági Szenttamáson. Magyar Iparművészet, 2002. 2. sz.
 P. Szabó Ernő: Tűzzománcok a Duna Galériában. Magyar Nemzet, 2002. március 4.
 Németh Adél: Finom textilek, karakteres tűzzománcok – M. Németh Márta és Morvay László kiállítása a Csillag-teremben. Vas Népe, 2002. július 17.
 Zalán Tibor: Nagyvárad Keresztút – Morvay László tűzzománcai. EVID, 2004. április 8. 14–15. sz. 9. p.
 Gittai István: Nagyvárad keresztút (A 60 éve született Morvay László emlékére). Várad, 2010. 6. sz. (<http://www.varadlap.ro/index.php?m=4&sz=200712&id=letoltve/heruntergeladen>: 2017. január 13.)
 Bárdos István: Morvay László (1947–2004) Emlékező sorok halála tízedik évfordulójára. In. Atelier, 2014. 1. sz. 30. p.
 Bárdos István: 1947 – Morvay László – 2004, EVID, 2014. 3. sz. 4–6. pp.

Album, katalógus / Alben, Kataloge

Morvay László tűzzománcai. Fotó: Vahl Ottó és Kiss Béla [Budapest, 1996], 20 p. Illusztr.

Stációk – Morvay László tűzzománcai, kortárs magyar költők versei. Bev.: Mayer Mihály pécsi püspök: Tűnődések a kereszt titkáról. Harkány, 1993, Harkányi Róm. Kat. Egyházközség, 39 p. Illusztr.

Tűzzománcművészek Magyar Társasága. A bemutatkozó kiállítás katalógusa. Szerk.: Morvay László. Budafok-Tétényi Művelődési Ház Budatétényi Galériája, Budapest, 1997.

Pap Gábor: Hévízi Éva – Morelli Edit – Turi Endre – Morvay László művészcsoport tűzzománcainak kiállítása. Kecskemét, 1997, Kecskeméti Galéria, 20 p. Illusztr.

Tűzzománcművészek Magyar Társasága (2000. évi katalógus). Szerk.: Morvay László. Előszó: ifj. Gyergyádesz László. Budapest, 2000.

I. Nemzetközi Budafoki Zománcművészeti Triennále 2001. Katalógus. Szerk.: Hévízi Éva és Morvay László. Előszó: ifj. Gyergyádesz László. Budapest, 2001

(Gittai István – Feledy Balázs – Szabics Ágnes): Morvay László 1947–2004. (Szerk.: Morvay Petra – Kovács Borbála). Budapest, 2009. M. Németh Márta magánkiadása, 102 p.

Morvay László 1947–2004. (Bev. és szöveg: dr. Feledy Balázs. Fotó: Juhász Imre. Szerk.: Fűry Anna). Budapest, 2015, Galéria '13 Soroksár Nonprofit Kft. 35 p.

Bárdos István: Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe. Esztergom, 2016, Esztergomi Művészek Céhe, 13, 14, 15, 51–52. pp.

TV, Video

Bukta Csaba: Portréfilmje Morvay Lászlóról. Pécs TV, 1998.

Morvay László kiállítása, Galéria '13 – YouTube; <https://www.youtube.com/watch?v=VK6BIYmxB2k> letöltve / heruntergeladen: 2017. január 12.

Morvay László családjához és munkásságához kapcsolódó relikviák / Relikte im Zusammenhang mit der Familie und der Tätigkeit von László Morvay

a. Az alsódraskóci Morvay család címere / Die Wappen der Familie Morvay von Alsódraskóc
(forrást lásd 2. sz. végjegyzet /
Quelle: siehe Endnote 2.)

b. Morvay László portréja /
Porträt von László Morvay

c. Az ippi, érkeserűi, rogozi és bélmezei Fráter család címere / Die Wappen der Familie Fráter von Ipp, Rogoz und Bélmező
(forrást lásd 3. sz. végjegyzet /
Quelle: siehe Endnote 3.)

d. Lebó Ferenc (1960–): Nagyvárád alapításának 900. évfordulója, 1992 – László király szentté avatásának 800. évfordulója. A keresztény Európa védelmezője / 900. Jahrestag der Gründung von Großwardein – 800. Jahrestag der Heiligsprechung von König Ladislaus I. Der Verteidiger des christlichen Europas
aranyozott emlékérem / vergoldetes Gedenkmedaillon,
42,5 mm

e. Morvay László síremléke a Kerepesi úti temetőben / Grabmal von László Morvay im Kerepescher Friedhof
Lukács József (Joka) szobrászművész alkotása /
Werk des Bildhauers József Lukács (Joka)

Rajzok, tus / Zeichnungen, Tusche

1. [Cím nélkül / Ohne Titel]
tus / Tusche, 1975,
42 × 30 cm

2. Gyöngyagyú lány
(„Bogártestület” sorozat) /
Mädchen mit Perlengehirn
(„Käfergremium” Reihe)
tus / Tusche, 1975, 42 × 30 cm

3. Antijónás I. / Antijona I.
tus, grafit / Tusche, Graphit, 1977,
30 × 21,5 cm

4. Zsó várandós, s az órák lassan múlnak / Zsó ist
schwanger, und die Stunden vergehen langsam
tus, grafit / Tusche, Graphit, 1977, 30 × 21,5 cm

5. Rajz / Zeichnung
1990-es évek / '90-er Jahre

Rézkarcok, tükrösök, papírmetszetek / Radierungen, Bilder mit Spiegel, Papierstiche

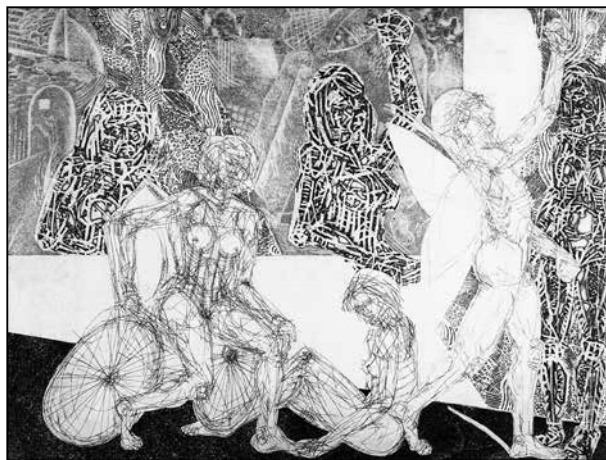
6. **Madárkám /
Meine Vögelchen**
rézkarc, 1970-es évek vége /
Radierung, Ende '70-er Jahre,
24,5 × 20 cm

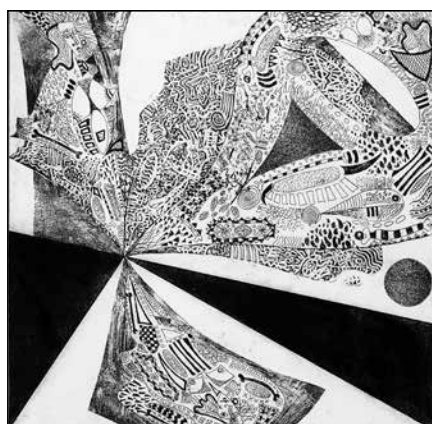
7. **Madárkám / Meine Vögelchen**
rézkarc tükröre ragasztva, 1970-es évek vége /
Radierung auf Spiegel geklebt, Ende '70-er
Jahre, 20 × 24,5 cm

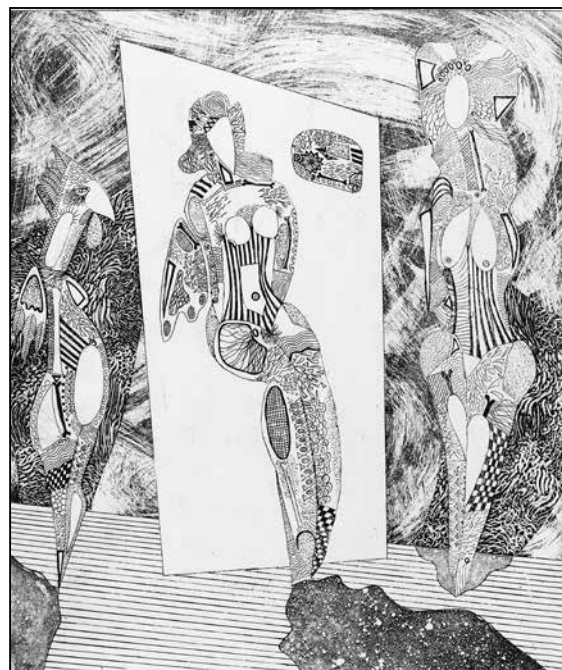
8. **Sóhaj / Seufzen**
rézkarc / Radierung, 1984,
40 × 30 cm,

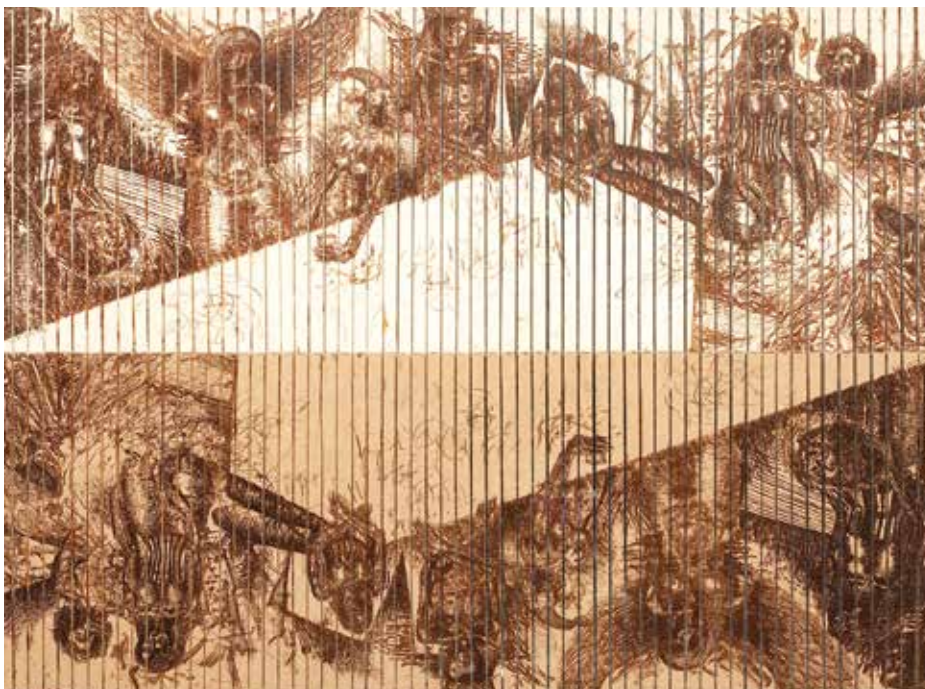
9. **Baleset / Unfall**
rézkarc, 1970-es évek vége /
Radierung, Ende '70-er Jahre, 30 × 40 cm

10. **Árny-ék /
Schatten(-Keil)**
rézkarc / Radierung,
2000,
29,7 × 29,7 cm,

11. **Tükrő által homályosan / Wie in einem Spiegel**
rézkarc / Radierung, 1999, 40 × 32,5 cm

12. Fehérasztal társaság / Gesellschaft am weißen Tisch
 rézkarc, tükör, 1980-as évek második fele / Radierung, Spiegel, zweite Hälfte '80-er Jahre
 27 × 30,5 cm

14. Antijónás 2. / Antijona 2.
 rézkarc, tükörre ragasztva, 1990-as évek második fele / Radierung auf Spiegel geklebt,
 zweite Hälfte '90-er Jahre, 35 × 45 cm

13. Korpusz-szelet /
 Korpusabschnitt
 papírmetszet, tükör,
 1980-as évek /
 Papierstich, Spiegel,
 '80-er Jahre,
 63 × 14 cm

15. Rondó I. / Rondo I.
színes papírmetszet / farbiger Papierstich, 1997, 43 × 30 cm

16. Rondó III. / Rondo III.
színes papírmetszet / farbiger Papierstich, 1997, 43 × 30 cm

Zománcok / Emaille

17. Koldusbohóc / Bettler-Klaun
tűzzománc / Email, 1984, 50 × 50 cm

18. Lassan a testtel I. / Nicht so schnell I.
tűzzománc, tükör / Email, 1984, Spiegel, 58 × 50 cm

19. Feltámadás /
Auferstehung
tűzzománc / Email,
um 1990 körül,
166 × 79 cm

20. Kék király / Blauer König
tűzzománc / Email, um 1990 körül, 96 × 96 cm

22. Megvan / Vorhanden
tűzzománc / Email, 1991,
42 × 16 cm

21. Korpusz / Korpus
tűzzománc / Email,
um 1991 körül,
150 × 90 cm

23. [Cím nélkül / Ohne Titel]
tűzzománc / Email, um 1991 körül, 95 × 95 cm

24. Napharapó / Sonnenbeißer
tűzzománc / Email, 1991,
16 × 42 cm

25. Filoména / Filomena
tűzzománc / Email, 1994, 16,4 × 8,6 cm

26. Váradynon / Váradynon
tűzzománc / Email, 1993, 70 × 55 cm

27. „Oda a széllel” (Morvay pizza) /
„Vorbei mit dem Wind”
(Morvay Pizza)
ékszerzománc, vörösréz, 1995, átmérő
30 cm / Kupfer, Schmuckemail, 1995,
Durchmesser 30 cm,

28. Madárkirály Triptichon / Vögelkönig Triptichon
tűzzománc / Email, 1990, 3 × 22 cm × 22 cm

29. Kakadu, Fülöpke, madarak /
Kakadu, Philipchen, Vögel
tűzzománc / Email, 1994, 16,75 × 12 cm

30. Kakadu, Kaffogó / Kakadu, der kläfft
tűzzománc / Email, 1994, 41,2 × 40 cm

31. Kakadu, Dagadó / Kakadu, der sich dehnt
tűzzománc / Email, 1995, 26,1 × 9,1 cm

32. Kakadu,
Kék rapszódia /
Kakadu,
Rhapsody in Blue
tűzzománc / Email,
1998, 76 × 29 cm

33. Kakadu, Szamárka
pár – A nő /
Kakadu,
Eselchen-Paar
– Das Weib
tűzzománc / Email,
1998, 76 × 29 cm

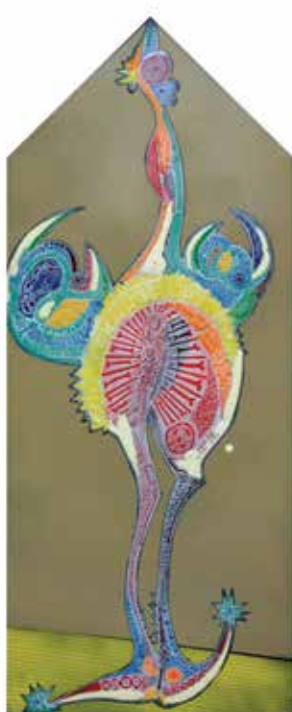
34. Kakadu, Dobókockás /
Kakadu, mit Spielwürfel
tűzzománc / Email, 1998

35. Kakadu, Tüsszentő /
Kakadu, Niesender
tűzzománc / Email, 1998

36. Hódolat a madaraknak /
Huldigung der Vögel
tűzzománc / Email, 1999,
42 × 46 cm

37. Hortobágyi Madár-rock /
Vogel-Rock in der
Hortobágy-Puszta
tűzzománc / Email, 1997,
120 × 50 cm

38. Kakadu-oltár / Kakadualtar
tűzzománc / Email, 1999,
35 × 43 cm

39.
Lépegető Opussum találkozása Örsivel /
Schreitender Opussum trifft Örsi
tűzzománc / Email, 1999,
20 × 19,5 cm

40. Táncközép / Tanzmitte
ékszerzománc, vörösréz / Schmuckemail, Kupfer, 1999,
11 × 16 cm

41. Madárdoboz / Vogelschachtel
ékszerzománc, vörösréz / Schmuckemail, Kupfer,
um 1999 körül, 6 × 10 cm

42.
Táncdoboz / Tanzschachtel
tűzzománc / Email, 1999,
6 × 10 cm

43–44 . „Hommage” Grecoltár / „Hommage” Grecaltar
ékszerzománc, vörösréz / Schmuckemail, Kupfer, um 1994, 46 × 42 cm

45. Árpád-házi Szent Erzsébet-oltár /
Elisabeth von Ungarn, die Heilige, Altar
tűzzománc / Email, 2000, 65 × 56 cm

46. Jelek égen-földön / Zeichen im Himmel und auf der Erde
vörösréz, tűzzománc, triptichon / Kupfer, Email, Triptichon,
2000, 35 × 54 cm

47. Felhő / Wolke
tűzzománc / Email, 2000

48.
Társalgás / Unterhaltung
tűzzománc / Email, 2001,
20 × 15 cm

49.
Meddőség, szerelem /
Unfruchtbarkeit,
Liebe
tűzzománc / Email,
2002,
57 × 25,5 cm

Vártemplom, keresztút, tűzzománc, Nagyvárad, 1992
 Burgkirche, Kreuzweg, Email, Großwardein

50.
 I. Jézust elítélik Pilátus előtt /
 Jesus wird vor Pilatus verurteilt
 97 × 50 cm

51. II. Jézus vállára veszi a keresztet / Jesus nimmt
 das Kreuz auf seine Schultern
 97 × 196 cm

52.
 III. Először esik el a kereszttel /
 Er fällt zum ersten Mal unter
 dem Kreuz
 97 × 50 cm

53.
 IV. Jézus találkozik
 édesanyjával /
 Jesus begegnet seiner Mutter
 120 × 50 cm

54. V. Cirenei Simon segít Jézusnak /
Simon von Cyrene hilft Jesus
97 × 196 cm

55. VI. Veronika kendőt nyújt Jézusnak /
Veronika reicht Jesus das Schweiß Tuch
120 × 50 cm

56. VII. Másodszor esik el a kereszttel / Er fällt zum zweiten Mal unter dem Kreuz
97 × 196 cm

57. VIII. Találkozik a síró asszonyokkal /
Er begegnet den weinenden Frauen
97 × 196 cm

IX. Jézus harmadszor esik el az úton /
Jesus fällt zum dritten Mal auf dem Weg
120 × 50 cm

58.

59.
X. Jézust
megfosztják
ruháitól /
Jesus wird seiner
Kleider beraubt
97 × 196 cm

60.
XI. Jézust felszegezik a keresztre /
Jesus wird ans Kreuz genagelt
120 × 50 cm

61.
XII. Jézus meghal
értünk a keresztfán /
Jesus stirbt für uns
am Kreuz
97 × 50 cm

62.
XIII.
Jézust leveszik
a keresztről /
Jesus wird vom
Kreuz
genommen
97 × 196 cm

63.
XIV. Jézus testét
sírba helyezik /
Der Leichnam Jesu
wird ins Grab gelegt
97 × 50 cm

64.
Márta Mama
(M-oltár: Mária, Mama, Márta) /
Márta Mama (M Altar:
Mária, Mama, Márta)
tűzzománc / Email, 1989,
összes képfelület kb. 4,2 m²

Jézus Szíve templom külső fala és kertje, kettős keresztút,
tűzzománc, Harkány, 1993
Außenwand und Garten der Herz-Jesu-Kirche,
doppelter Kreuzweg, Email, Harkan

65. I. Jézust elítélik Pilátus előtt / Jesus wird vor Pilatus verurteilt
125 × 50 cm

66. I. Szent István király – Honalapítás /
König Stephan I. der Heilige
– Staatsgründung
96 × 96 cm

67. II. Jézus vállára veszi a keresztet / Jesus nimmt das Kreuz auf seine Schultern
125 × 50 cm

68. II. Szent László király – Lovagvilág /
König Ladislaus I. der Heilige
– Ritterwelt
96 × 96 cm

69. III. Először esik el a kereszttel / Er fällt zum ersten Mal unter dem Kreuz
125 × 50 cm

70. III. Anonymus – Tatárdúlás /
Anonymus – Tatarenzug
96 × 96 cm

71. IV. Jézus találkozik
édesanyjával /
Jesus begegnet
seiner Mutter
125 × 50 cm

72. IV. Mátyás király – Humanizmus /
König Matthias Corvinus
– Humanismus
96 × 96 cm

73. V. Cirenei Simon
segít Jézusnak /
Simon von Cyrene
hilft Jesus
125 × 50 cm

74. V. Fráter György – Vallásháborúk /
Georg Kardinal Martinuzzi
OSPPE (bekannt als Bruder
Georg) – Religionskriege
96 × 96 cm

75. VI. Veronika kendőt
nyújt Jézusnak /
Veronika reicht Jesus
das Schweiß Tuch
125 × 50 cm

76. VI. II. Lajos – Törökvész /
Ludwig II. – Türkenkriege
96 × 96 cm

77. VII. Másodszor esik el a kereszttel /
Er fällt zum zweiten Mal unter dem Kreuz
125 × 50 cm

78. VII. Az egri nők – Elárvult világ /
Die Frauen in Erlau – Verwaiste Welt
96 × 96 cm

79. VIII. Találkozik a síró asszonyokkal /
Er begegnet den weinenden Frauen
125 × 50 cm

80. VIII. II. Rákóczi Ferenc – Kurucvilág /
Franz II. Rákóczi – Kuruzenwelt
96 × 96 cm

81. IX. Jézus harmadszor esik el az úton /
Jesus fällt zum dritten Mal auf dem Weg
125 × 50 cm

82. IX. Petőfi Sándor – Szabadságharc /
Sándor Petőfi – Freiheitskrieg
96 × 96 cm

83. X. Jézust megfosztják ruhájától /
Jesus wird seiner Kleider beraubt
125 × 50 cm

84. X. Ády Endre – I. világhégés /
Endre Ády – Erste Weltverbrennung
96 × 96 cm

85. XI. Jézust felszegezik a keresztre /
Jesus wird ans Kreuz genagelt
125 × 50 cm

86. XI. Trianon – Megfeszített ország /
Trianon – Gekreuzigtes Land
96 × 96 cm

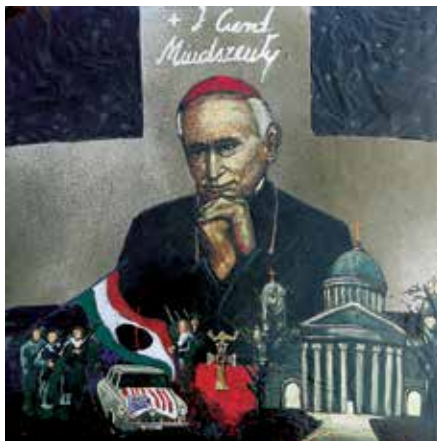
87. XII. Jézus meghal értünk a kereszten /
Jesus stirbt für uns am Kreuz
125 × 50 cm

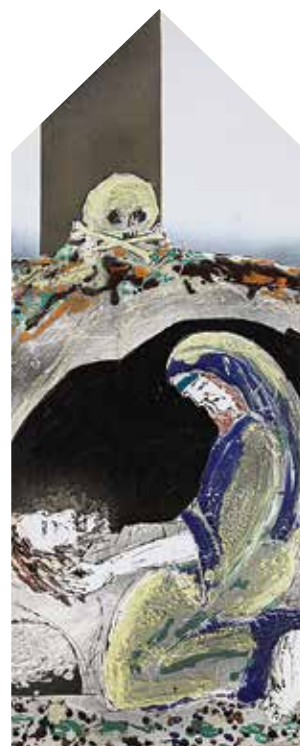
88. XII. Teleki Pál – II. világháború /
Pál Teleki – Zweiter Weltkrieg
96 × 96 cm

89. XIII. Jézust leveszik a keresztről /
Jesus wird vom Kreuz genommen
125 × 50 cm

90. XIII. Mindszenty kardinális
– Rabigában /
Kardinal Mindszenty
– Im Gefangenentoch
96 × 96 cm

91. XIV. Jézus testét sírba helyezik /
Der Leichnam Jesu wird ins Grab gelegt
125 × 50 cm

92. XIV. Nagy Imre – Pirkadó hajnal /
Imre Nagy – Morgendämmerung
96 × 96 cm

93.
XV. Jézus Krisztus feltámad /
Jesus Christus auferstanden
125 × 50 cm

Lisieux-i Szent Teréz-templom keresztútja és oltára,
tűzzománc, Tóti (Partium), 1994
Kreuzweg und Altar für Thérèse von Lisieux-Kirche,
Email, Tóti (Partium)

94. I. Pilátus elítéli Jézust /
Jesus wird von Pilatus verurteilt

95. II. Jézus vállára veszi a keresztet /
Jesus nimmt das Kreuz auf seine Schultern

96. III. Jézus először esik el a kereszttel /
Jesus fällt zum ersten Mal unter dem Kreuz

97. IV. Jézus találkozik édesanyjával /
Jesus begegnet seiner Mutter

98. V. A cirenei átveszi Jézus keresztjét /
Der Cyreneer nimmt das Kreuz Jesu

99. VI. Veronika kendőt nyújt Jézusnak /
Veronika reicht Jesus das Schweiß Tuch

100. VII. Jézus másodszor zuhan a földre /
Jesus fällt zum zweiten Mal unter dem Kreuz

101. VIII. Jézus találkozik a síró asszonyokkal /
Jesus begegnet den weinenden Frauen

102. IX. Jézus harmadszor esik el az úton /
Jesus fällt zum dritten Mal auf dem Weg

103. X. Jézust megfosztják ruháitól /
Jesus wird seiner Kleider beraubt

104. XI. Jézust felszegezik a keresztre /
Jesus wird ans Kreuz genagelt

105. XII. Krisztus meghal a keresztfán /
Christus stirbt am Kreuzbalken

106. XIII. Jézust leveszik a keresztről /
Jesus wird vom Kreuz genommen

107. XIV. Jézus testét a sírba helyezik /
Der Leichnam Jesu wird ins Grab gelegt

108. Az oltárkép kinyitott állapotban /
Geöffnetes Altarbild

109. Az oltárkép becsukott állapotban /
Geschlossenes Altarbild

Szentlélek-templom, keresztút, Hévíz, 1996–1999
 Kirche des Heiligen Geistes, Kreuzweg, Hévíz

110. I. Jézus Pilátus előtt /
 Jesus vor Pilatus

111. II. Vállára veszi a keresztet /
 Er nimmt das Kreuz auf seine
 Schultern

112. III. Először esik el /
 Er fällt zum ersten Mal

113. IV. Találkozik édesanyjával /
 Er begegnet seiner Mutter

114. V. Cirenei Simon segít /
 Simon von Cyrene hilft

115. VI. Veronika kendőt nyújt neki /
 Veronika reicht ihm
 das Schweiß Tuch

116. VII. Másodszor esik el /
Er fällt zum zweiten Mal

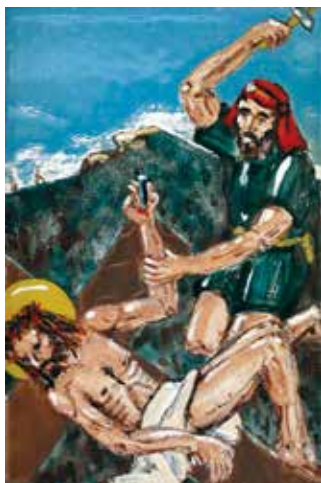
117. VIII. Asszonyokkal találkozik /
Er begegnet Frauen

118. IX. Harmadszor esik el /
Er fällt zum dritten Mal

119. X. Megfosztják ruhájától /
Er wird seiner Kleider beraubt

120. XI. Keresztre feszítik /
Er wird gekreuzigt

121. XII. Meghal a kereszten /
Er stirbt am Kreuz

122. XIII. Leveszik a keresztről /
Er wird vom Kreuz genommen

123. XIV. Sírba helyezik /
Er wird ins Grab gelegt

124. XV. Krisztus feltámad /
Christus auferstanden

Keresztút, kálvária, Ecce Homo oltár, Kálvária-kápolna
Szenttamás, 1998–2001

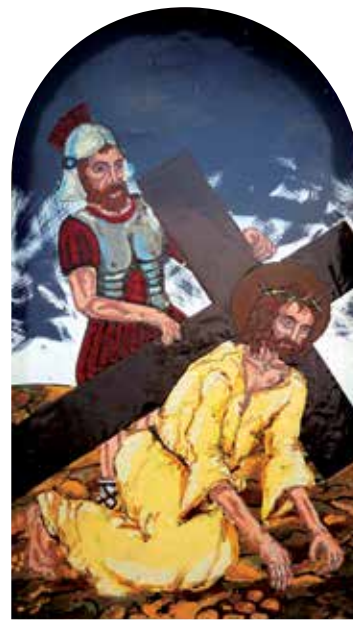
Kreuzweg, Kalvarienberg, Ecce Homo Altar, Kalvarienbergkapelle,
Thomasberg (Südliche Batschka)

125. I Jézus Pilátus előtt /
Jesus vor Pilatus

126. II. Vállára veszi a keresztet /
Er nimmt das Kreuz auf
seine Schultern

127. III. Jézus először esik el /
Jesus fällt zum ersten Mal

128. IV. Találkozik édesanyjával /
Er begegnet seiner Mutter

129. V. Cirenei Simon segít
Jézusnak / Simon von
Cyrene hilft Jesus

130. VI. Veronika kendőt nyújt
neki / Veronika reicht ihm
das Schweiß Tuch

131.
VII. Másodszor esik el
a kereszttel / Er fällt
zum zweiten Mal
unter dem Kreuz

132.
VIII. Asszonyokkal
találkozik /
Er begegnet Frauen

133. IX. Harmadszor esik a
földre / Er fällt zum
dritten Mal auf die Erde

134. X. A katonák meg-
fosztják ruháitól /
Er wird von den
Soldaten seiner
Kleider beraubt

135.
XI. A keresztfára
szegezik / Er wird
an den Kreuzbalken
genagelt

136.
XII. Krisztus meghal
a kereszten / Christus
stirbt am Kreuz

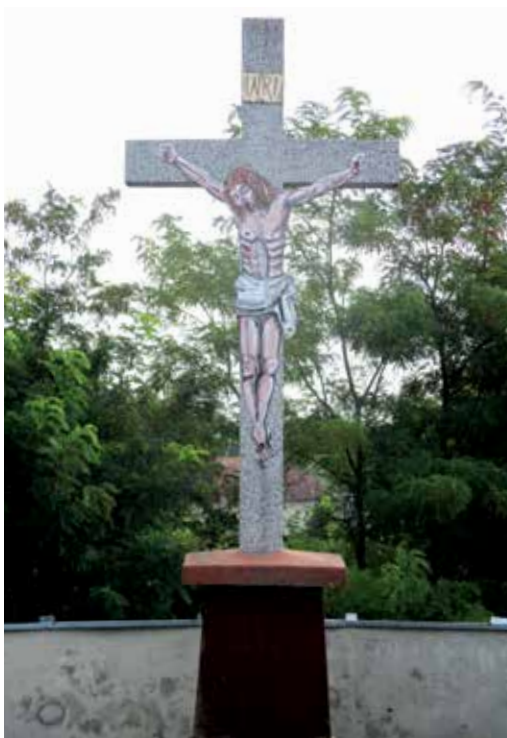
137.
XIII. Leveszik
a keresztről /
Er wird vom Kreuz
genommen

138.
XIV. Jézust
sírba helyezik /
Jesus wird ins
Grab gelegt

139. Kálvária, bal oldali lator /
Kalvarienberg, der rechte
Schächer

140. Kálvária, a megfeszített Krisztus /
Kalvarienberg, der gekreuzigte Christus

141. Kálvária, jobb oldali lator /
Kalvarienberg, der linke
Schächer

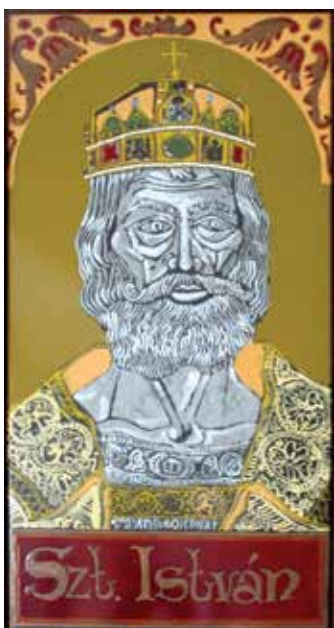
142. Feltámadás (a Keresztút XV.
képe, a kápolna bejárata fölött) /
Auferstehung (das XV. Bild des
Kreuzweges, über dem Eingang
der Kapelle)

143. Az Ecce Homo oltár
becsukott szárnyakkal /
Der Ecce Homo Altar mit
geschlossenen Flügeln

144. Az oltár nyitott szárnyakkal /
Der Altar mit geöffneten Flügeln

146. Szent István
(balszárnynon fenn) /
Stephan I. der Heilige (auf
dem linken Flügel, oben)

145. Ecce Homo (középen) /
Ecce Homo (in der Mitte)

148. Szent Margit
(jobb szárnynon fenn) /
Margareta von Ungarn
die Heilige (auf dem
rechten Flügel, oben)

147. Szent László
(balszárnynon lenn) /
Ladislaus I. der Heilige (auf
dem linken Flügel, unten)

149. Árpád-házi Szent Erzsébet
(jobbszárnynon lenn) /
Elisabeth von Ungarn die
Heilige (auf dem rechten
Flügel, unten)

Sorozatok / Reihen, 2000–2003

Nagyvárad, Evangélikus Óvoda, 2000
Großwardein, Evangelischer Kindergarten

150. A mesevonat utasai / Die Passagiere des Märchenzuges

151. Időbohóc / Zeitclown

152. Az árgyélus kismadár és a Kakas gyémánt félkrajcárkája / Das engelhafte Vögelchen und das Diamanten-Halbkreuzerchen des Hahnes

153.
A kismalac és a farkas /
Das Ferkel und
der Wolf

Totemek és idolk / Totems und Idole

154. Hétboszorkavan, Farmodul /
Sieben Hexe, Hinteres Modul
2002, 35 × 26 cm

155. Hétboszorkavan, Hal-farkas /
Sieben Hexe, Wesen mit einer Flosse
2002, 35 × 26 cm

156. Szárnyaszegett /
Mit beschnittenen Flügeln
2002, 57 × 27,5 cm

157. Védett-e Grosics Erzsébeten? /
War Grosics Torhüter
in Pester Elisabethdorf?
2002, 57 × 120 cm

158. Discovery
2002, 35 × 27 × 35 cm

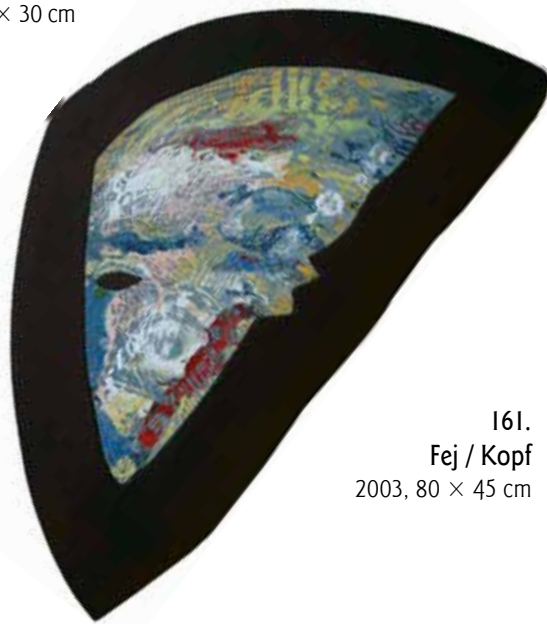

159. Megfeszülve /
Gekreuzigt
2002, 202 × 38 cm

Hal-táj / Fisch-Landschaft

160.
Hal-táj, Omikron /
Fisch-Landschaft,
Omikron
2003, 30 × 30 cm

161.
Fej / Kopf
2003, 80 × 45 cm

162.
Hal-táj, Béta /
Fisch-Landschaft, Beta
2003, 30 × 15 cm

163. Hal-táj, Dzéta /
Fisch-Landschaft, Zeta
2003, 30 × 50 cm

Köztéri alkotások / Werke an öffentlichen Orten

164. A magyarok hét nyila
(Ópusztaszer, Millecentenárium emlékmű) /
Sieben Pfeile der Ungarn
(Ópusztaszer, Jahrtausend-Denkmal)
1996

165.
Szent István
(Millenniumi emlékmű) /
Stephan I. der Heilige
(Jahrtausend-Denkmal
aus 12 Tafeln)
1999, Hévíz, 6 × 4 m

166.
Szent Anna és Mária
(készült a Mindszenty Iskola
udvara számára) /
Die heilige Anna
und Maria (für die
Mindszenty-Schule
angefertigt)
2002, Esztergom,
250 × 130 cm

167.
Szent István és
Szent Imre (készült
a Mindszenty Iskola
udvara számára) /
Stephan I. der Heilige
und der heilige
Emmerich (für die
Mindszenty-Schule
angefertigt)
2003, Esztergom,
250 × 130 cm

